

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

53-2

BRNO 2012

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 53
Volume 53

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Alice Del Maschio
Software Software	Adobe InDesign CS5
Fotografie na obálce Cover Photography	Mikulčice-Valy. Věderko nalezené v jednom z říčních ramen (viz obr. 5. na str. 28)
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Královopolská 147 612 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design s.r.o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2012

Náklad 400 ks

Časopis je na seznamu neinpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2012 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

a fotograficky a získané poznatky byly předány příslušníkům Policie ČR, obvodní oddělení Jeseník, kteří byli přivoláni na místo. Pátrání po pachatelích výkopů však nepřineslo výsledek.

Josef J. Kovář, Jan Lednický

Literatura

Kouřil, P., Prix, D., Wihoda, M. 2005: Středověké opevnění v Adolfovicích na Jesenícku. *Archaeologia historica* 30, 199–226.

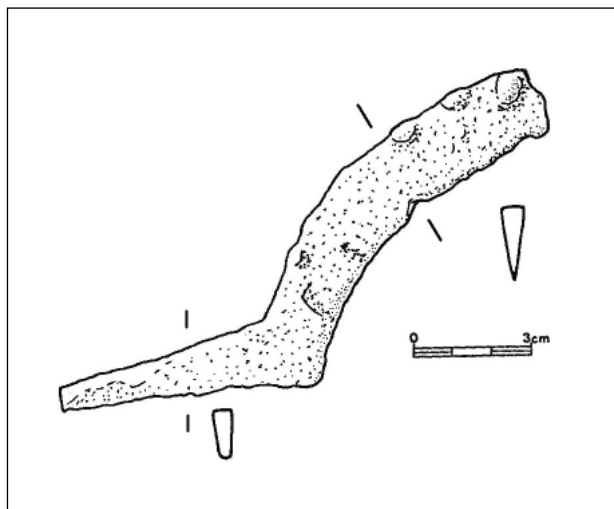
Resumé

Bělá pod Pradědem (Jeseník district), Adolfovice Castle. Middle Ages (14th century). Castle. Rescue excavation.

BISKUPICE (K. Ú. BISKUPICE U JEVÍČKA, OKR. SVITAVY)

Hradiště „Hrubé Kolo“. Ojedinelý nález. Fragment středověkého srpů.

Na úbočí svahu hradiště „Hrubé Kolo“ nad intravilánem vsi Biskupice byl při detektorové prospekci 18. 7. 2008 nalezen fragment železného srpů (obr. 2). Místo nálezu udávají GPS souřadnice (UTM, WGS 84) E 0627263, N 5500646. Artefakt ležel v hloubce v rozmezí 8–15 cm ve sterilním podloží rezavé barvy čepelí kolmo ostřím do země. Z nástroje se dochoval klínovitě řap trapezovitého příčného průřezu pro nasazení rukojeti z organického materiálu a část čepelí klínovitého příčného průřezu. Hrot nástroje je odlomen. Železné srpný nepředstavují chronologicky citlivé artefakty, spokojit se proto musíme s rámcovou datací do středověku, případně staršího novověku. Vzhledem k nálezu předmětu ve spodní části svahu hradiště, odděleném od areálu soudobou cestou, znemožňující v době její existence erozní posuny z vrcholových partií kopce, jeví se vazba nástro-

Obr. 2. Biskupice. Zlomek srpů.
Abb. 2. Biskupice. Sichelfragment.

je k hradišti jako méně pravděpodobná. Věrohodnější je souvislost nálezu se vsí Biskupice nacházející se v těsné blízkosti. Torzo srpů je uloženo v Regionálním muzeu v Litomyšli.

David Vích

Resumé

Biskupice (Bez. Svitavy). Einzelfund. Mittelalterliches oder frühneuzeitliches Sichelfragment.

BRNO (OKR. BRNO-MĚSTO)

Příspěvek si klade za cíl, podobně jako v uplynulých letech, souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů společnosti Archaia Brno, o. p. s., prováděných na území Velkého Brna, především v historickém centru města (obr. 3) a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnila (Merta et al. 2000, 35–36; naposledy pak souhrnně Holub et al. 2004, 57–97).

Přehled záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2011:

Výzkumy prováděné v roce 2011 lze rozdělit do čtyř skupin: 1) rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí; 4) výzkumy, jejichž terénní část se uskutečnila již dříve, ale v roce 2010 došlo k jejich zpracování a vyhodnocení.

Ad 1) Rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy

Do těchto výzkumů se řadí rekonstrukce domu Biskupská 8 (akce A005/2011); Jakubské náměstí, farní hřbitov (akce A032/2011); Jakubské náměstí, krypta kostela sv. Jakuba (akce A078/2011); rekonstrukce ulice Joštova, Komenského náměstí, Údolní ulice (akce A054/2010); Pekařská ulice (akce A020/2011); Kounicova ulice (akce A014/2011); Vídeňská ulice a Polní ulice (akce A058/2011); Vídeňská ulice (akce A053/2011); Vojtova ulice (akce A001/2011).

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“ byly v roce 2011 realizovány 2 projekty, které zasáhly domovní bloky 22 a 23 (Benešova a Divadelní ulice, akce A008/2011) a blok 1 a 17 (Biskupská ulice, akce A047/2011).

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Jedná se o akce Bašty 4 (akce A009/2011); Biskupská ulice (akce A072/2011); Husova 12 (akce A097/2011); rekonstrukce domu Jánská 2, U červeného raka (akce A96/2011); Josefská 2 (akce A033/2011); Petrov – Denisovy sady (akce A016/2011); Křídlovická 18 (akce

Obr. 3. Plán historického středu Brna s výzkumy, které zde probíhaly v roce 2011. 1) Bašty 4, parc. č. 350 (akce A009/2011), 2) Benešova a Divadelní ulice, parc. č. 270, 273/1 (akce A008/2011), 3) Běhounská, Brandlova, Joštova, Koží, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční; parc. č. 3, 4, 6, 32, 59/1, 566, 776, 797, 800, 801/1-3 (akce A061/2009), 4) Biskupská ulice, parc. č. 372 (akce A072/2011), 5) Biskupská 8, parc. č. 325 (akce A005/2011), 6) Biskupská ulice, parc. č. 372 (akce A047/2011), 7) Husova 12, parc. č. 497/3 (akce A097/2011), 8) Jakubské náměstí, parc. č. 44, 45 (akce A032/2011), 9) Jakubské náměstí, parc. č. 45 (akce A078/2011), 10) Jánská 2, dům U červeného raka, parc. č. 192 (akce A96/2011), 11) Josefská 2, parc. č. 213 (akce A033/2011), 12) Joštova ulice, Komenského náměstí, Údolní ulice, parc. č. 587, 769, 773, 774, 775, 776 (akce A054/2010), 13) Orlí 19-21, parc. č. 165, 166 (akce A075/2008), 14) Petrov – Denisovy sady, parc. č. 345/1 a 345/2 (akce A016/2011).

Abb. 3. Plan des historischen Stadtkerns von Brno mit den im Jahre 2011 durchgeführten Ausgrabungen.

A070/2011); Křížová 18 (akce A089/2011); Pekařská 9 (akce A089/2011).

Ad 4) Zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2011 probíhalo nebo bylo dokončeno zpracování výzkumu doprovázejícího rekonstrukci komunikací Běhounská, Brandlova, Joštova, Kozí, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (akce A061/2009), který se realizoval v roce 2009 až 2010. Zpracován byl i výzkum zázemí dvou středověkých parcel na ulici Orlí 19-21 (akce A075/2008).

Předběžné, zde publikované, výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny abecedně, primárně podle katastrů):

K. Ú. MĚSTO BRNO

Bašty 4, parc. č. 350 (akce A009/2011). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s akcí „Bytový dům Bašty 4, Brno“ provedla společnost Archaia Brno, o. p. s., v roce 2011 ve dvoře domu Bašty 4 formou dohledu záchranný archeologický výzkum (Merta 2011a).

Zkoumaný prostor domu Bašty 4 se nachází na mírném jihovýchodním svahu Petrovského vrchu, na kterém se již v pravěku rozkládalo rozsáhlé polykulturní sídliště z neolitu, doby bronzové a doby železné, dokumentované např. ve dvoraně dnešního divadla Reduta na Zelném trhu 4, na několika místech v nedaleké Josefské ulici a na Petřském vršku (Stuchlíková 1996; Procházka 2000).

Z hlediska historické topografie se sledovaný prostor nachází vně vnitřní části středověkého města v někdejší čtvrti Brněnské (Quartale Brunensis), v těsné blízkosti městské hradby a Židovské brány (Porta Judeorum, Vičar 1965, 256–257). Nejstarší podobu zkoumaného místa známe na základě spolehlivé veduty Brna od H. B. Bayera a H. J. Zeisera z roku 1650. Ve středověku se v těchto místech rozkládal parkán, jenž představoval volný koridor mezi městským příkopem a městskou hradbou. Situace se v podstatě nezměnila ani v průběhu modifikace středověkého opevnění na moderní barokní bastionovou fortifikaci v závěru 17. století. Až počátkem 19. století fortifikace ustoupila projektu nové ulice z Františkova. V letech 1839–1840 zde byly postaveny čtyři luxusní domy prestižních brněnských stavebníků (vlastní dům stavitele Josefa Jakoba, Bašty č. 4; dům Hedviky Rohrerové, č. 6; dům továrníka Karla Offermanna, č. 8). Nejvýpravnější z novostaveb je nárožní Padowtzův hotel (Zatloukal 1997, 20–21; Zatloukal 2002, 161; Zatloukal 2006, 30).

V sousedství zkoumané plochy proběhl rozsáhlejší výzkum v prostoru sousedního dvorku v domě Bašty 2 (Dejmal, Peška 2010a; Dejmal, Peška 2010b; Holub et al. 2010, 403–405).

Dokumentovány byly především situace ve výkopu pro výtahovou šachtu ve dvorku domu. Výkop dosáhl rozměrů 2,80 x 2,60 m, hloubky cca 1,00 m. Narušil především sprašové podloží, větší část jeho plochy byla zničena recentními výkopy souvisejícími s inženýrskými sítěmi domu. Absence černozemního půdního typu doložila, že celé území bylo již v době výstavby domu značně upraveno. Mimo černozemního půdního typu byly odtěženy i případné pravěké a středověké archeologické terény a zahloubené objekty.

V severozápadní části výkopu došlo k narušení zahloubeného objektu. Vzhledem k absenci zlomků keramiky, jeho torzovitosti a chybějící stratigrafické sekvenci se jej nepodařilo interpretovat. O jeho stáří můžeme uvažovat pouze na základě charakteru zásypu. Lze jej zařadit do období novověku – pravděpodobně až doby budování městské barokní fortifikace v závěru 17. století. V severní části výkopu byl v délce cca 2,50 m zachycen relikt kanálu vyzděného z cihel na šedou maltu. Formát cihel (bez kolku) byl 30 x 15 x 6,5 cm. Dokumentována byla i studna dotýkající se jihozápadního rohu výkopu výtahové šachty. Studna o vnějším průměru 1,50 m byla v horní části vyzděna z cihel formátu 30 x 15 x 6,5 cm. Od úrovně minus 3,00 m je roubení studny provedeno z kamene. Nepodařilo se získat žádný datační materiál, který by studnu chronologicky ukotvil.

Archeologický výzkum nepřinesl očekávaná zjištění, která by odpovídala situacím známým z okolí zkoumané lokality, což vyplývá zřejmě z razantních terénních úprav prováděných v souvislosti s výstavbou domu ve 40. letech 19. století.

Benešova a Divadelní ulice, parc. č. 270, 273/1 (akce A008/2011). Středověk, novověk. Město, opevnění. Záchranný výzkum.

Výzkum byl realizován v rámci projektu sanace brněnského podzemí domovních bloků 22 a 23.

Plocha výzkumu se nachází na mírném svahu situovaném při východním okraji historického jádra města v prostoru před jednou z historických bran (Měniná brána) brněnského opevnění. Vlastní sondy byly realizovány na veřejném prostranství v prostoru křížení ulic Divadelní a Benešova (Holub 2011b).

Bloky 22 a 23 se nachází na jihovýchodním okraji historického jádra města vymezeného středověkými hradbami, a to vně opevnění. Situování před hradbami podmínilo jejich specifický stavební vývoj. Zástavba nenavazuje na historickou domovní zástavbu, protože bloky byly vyměřeny až po zrušení opevnění na základě tzv. definitivního regulačního plánu pozemků pevnostního pásu v 60. letech 19. století na nezastavěném území.

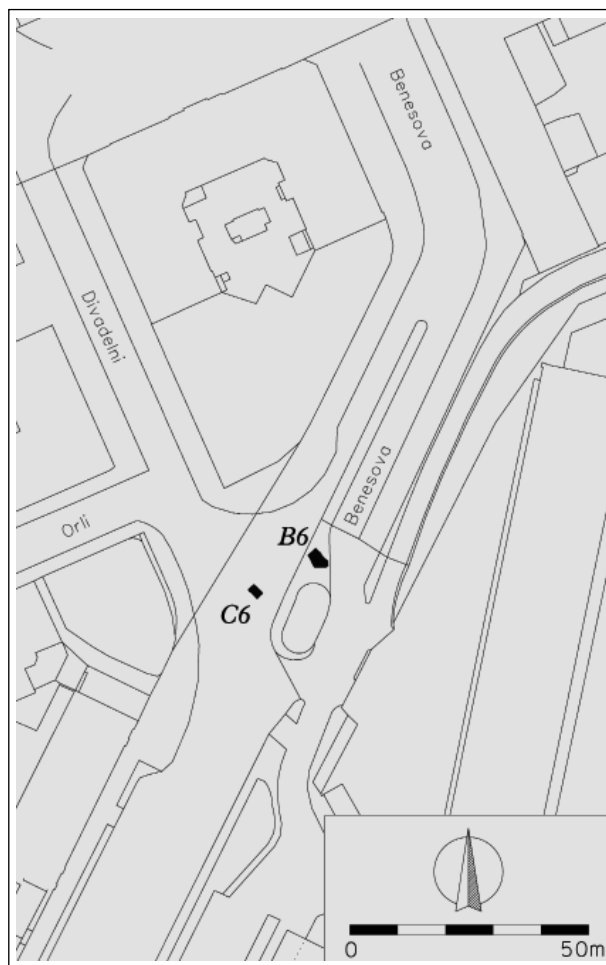
Archeologický výzkum byl realizován v prostoru dvou hloubených šachet. Západní z nich nese dle projektové

dokumentace označení C6, východní pak B6 (obr. 4). Obě šachty byly hloubeny na obdélném půdoryse, přičemž šachta B6 byla po objevení obvodového zdiva bastionu posunuta. Dle očekávání zachytily obě realizované sondy tělesa IV., tzv. Měniňského bastionu. Archeologický výzkum probíhal formou dokumentace řezů šachet po úsecích v rámci jednotlivých postupů. V případě šachty C6 byl v dolní části na rozhraní geologického podloží proveden plošný archeologický výzkum. V případě šachty B6 byly dokumentovány nalezené podzemní prostory.

Sonda C6 byla hloubena na obdélném půdoryse 2,4 x 1,5 m. Šachta dosáhla hloubky 7,2 m, její výkop se zastavil na niveletě 199,34 m n. m. Geologické podloží v podobě vyvinutého půdního horizontu bylo zachyceno na niveletě 200,60 m n. m. Přechod půdy a navátých spraší byl dokumentován na niveletě 200,20 m n. m. Na recentní podkladové úrovni současné vozovky navazoval cca 4,5 m mocný horizont násypu tělesa bastionu. Sestával z uloženin s. j. 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107 a 108. Pod nasypáním tělesa bastionu byly patrné s. j. 109 a 110, do kterých byla zahlobena aktivita vyplněná uloženinou s. j. 111=121 datovaná keramickými nálezy do 16. století. Následoval výkop s. j. 500 vyplněný uloženinami s. j. 118, 112 a 113 a po zániku zplanýrovaný vrstvami s. j. 117 a 120. Pravděpodobně velmi rozsáhlý výkop, ze kterého byla zachycena severovýchodní hrana v délce 2 m náleží snad suterénu dřevohliněné zástavby zaniklé v tomto prostoru v průběhu 15. století. Dna objektu nebylo dosaženo. Stratigraficky pod hloubeným výkopem suterénu se nacházela na půdní horizontu naléhající cca 0,3 m mocná vrstva s. j. 114. Tato uloženina představuje nejstarší doloženou lidskou aktivitu zkoumanou archeologickým výzkumem. Její uložení můžeme datovat do průběhu 13.–14. století.

Sonda B6 byla hloubena na půdoryse 2,6 x 1,5 m. Původní rozměr sondy zachytil v celém rozsahu korunu zdiva s. j. 900. Hloubení šachty bylo tak posunuto severněji, kde pokračoval její výkop podél vnitřní hrany bastionové hradby. Posunutá šachta byla realizována na půdoryse 1,6 x 1,6 m. Po odstranění recentních podkladů vozovky prošel výkop šachty opět násypem tělesa bastionu o mocnosti 3 m. Na niveletě 201,05 m n. m. narazila sonda na cihelnou klenbu s. j. 901. Po proražení klenby se ukázalo, že se jedná o bastionovou chodbu – tzv. kasematu. Vlastní vnitřní líc bastionové hradby s. j. 900 ustupoval v průběhu hloubení sondy směrem do exteriéru.

Objevená chodba kasematy s. j. 901 byla velice dobře dochována. Vlastní chodba vedená podél bastionové hradby byla zachována v celé původní délce 52,2 m. Zhruba v polovině její délky se od severu připojovala přístupová chodba. Ta byla dochována v délce 16,5 m a na severním konci byla zasypána suťohlinitým závalcem vzniklým pravděpodobně v souvislosti s výstavbou paláce Morava v letech 1926–1929.

Obr. 4. Benešova a Divadelní ulice (A008/2011). Zachycení jednotlivých sond zkoumaných v rámci domovního bloku.

Abb. 4. Benešova- und Divadelni-Straßen (A008/2011). Übersicht einzelner Grabungsschnitte, die im Rahmen des Hausblocks untersucht wurden.

Vlastní chodby kasemat byly zděny z jednotného cihelného zdiva s. j. 901 tvořeného pálenými cihlami formátu 28,5–29 x 15–15,5 x 6,5–7 cm pojenými světlou šedobílou maltou. Na exteriérové straně chodby bylo dokumentováno 6 výklenků se špaletami z cihelného zdiva opatřeného šmorcy pro případné zazdění. V protější stěně orientované do interiéru bastionu je možné taktéž sledovat tentokrát sedmici výklenků. Na rozdíl od výklenků umístěných v protilehlé bastionové hradbě mají tyto výklenky špalety rovné bez nachystaných šmorců. Původní světlost chodby s. j. 901 byla 1,3 m a šířka se pohybovala kolem 0,9 m.

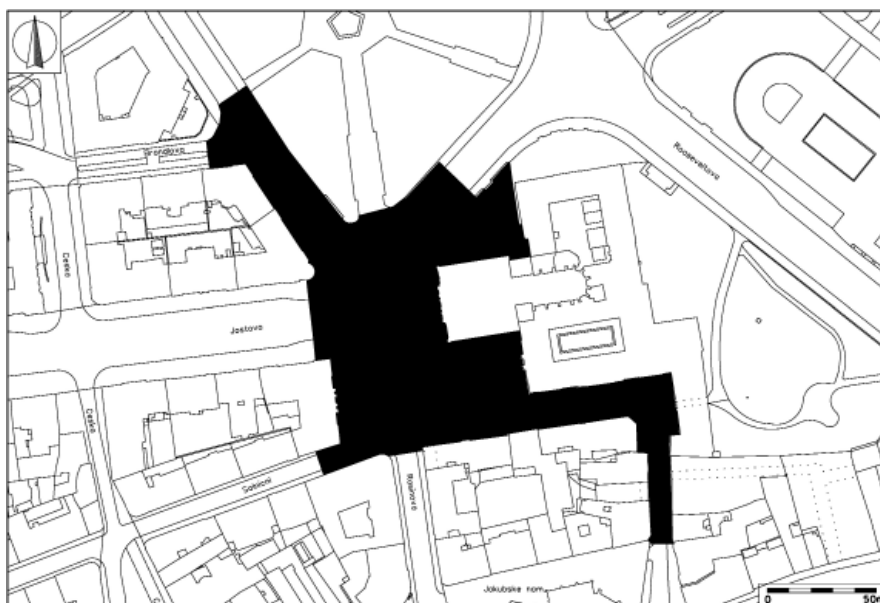
V rámci kasemat byly pod vrstvou navážky (s. j. 132) sledovány také jejich podlahové úrovně (s. j. 131). Pod podlahovou úrovní byla zachycena kulturní vrstva s. j. 130, jež pravděpodobně navazuje na půdní horizont a lze ji snad ztotožnit s vrstvou s. j. 114 v sondě C6.

Běhounská, Brandlova, Joštova, Kozí, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční; parc. č. 3, 4, 6, 32, 59/1, 566, 776, 797, 800, 801/1-3 (akce A061/2009). Středověk, novověk. Město, předměstí, fortifikace, hřbitov, kostel. Záchraný výzkum.

Záchraný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce Moravského náměstí“, jejímž investorem bylo Statutární město Brno. Terénní část výzkumu proběhla v říjnu 2009 až září 2010. Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Město Brno, ve východní části Solniční ulice (parc. č. 566), v jižní části Moravského náměstí (parc. č. 6, 800, 801/1-3), ve východní části Joštovy ulice (parc. č. 776), v severní části Běhounské ulice (parc. č. 32), ve východní části Brandlovy ulice (parc. č. 797), v severní části Kozí ulice (parc. č. 59/1) a západně od Janáčkova divadla v parčíku mezi Rooseveltovou ulicí a budovou Katastrálního úřadu (dříve augustiniánský klášter, parc. č. 3, 4; obr. 5). Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku z části zahrnut do prostoru Běhounské čtvrti (III. městská čtvrť; Quartale Cursorum; severovýchodní čtvrtina města v hradbách), zčásti do fortifikačních pozemků města Brna, největším dílem pak do IV. předměstské čtvrti před Běhounskou bránou. Od poloviny 14. století bezprostředně sousedil také s areálem augustiniánského kláštera, s kostelem Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše.

Archeologický výzkum probíhal v součinnosti se stavebními pracemi. Provedené zásahy do terénu se dají v zásadě rozdělit do dvou kategorií. Všechny dohledované a dokumentované výkopy byly označovány jako sondy a průběžně číslovány (např. sonda S1, S2, ...). Pro předláždění náměstí a přilehlých částí ulic bylo zapotřebí snížit terén v průměru o 0,60 m. Při stávající zástavbě, kde měl být nový povrch pouze pochozí, nepřesáhlo snížení většinou 0,50 m. Větší hloubka byla dosažena v místech, kde byl terén nestabilní a nevyhověl stavebním

normám pro založení komunikace. Při menších hloubkách se snižování nedotklo archeologických situací, ale pohybovalo se v úrovni novověkých a recentních komunikačních úprav a navázek. Velkou část plochy stavby zaujímaly také novověké výplně příkopů městského opevnění, jejichž výkopy zcela zničily pozůstatky staršího středověkého osídlení. Západní část rekonstruované plochy náměstí před domem Moravské náměstí 6 byla již opravena v roce 2006 a nově byla pouze předlážděna (Polánka, Sedláčková, Zůbek 2007). Do jejího povrchu tak zasáhly pouze dvě drobné sondy (S5, S6). Také tramvajové kolejiště v prostoru Moravského náměstí bylo celkově rekonstruováno v roce 2005 a při rekonstrukci současné byla vyměněna pouze jeho povrchová úprava (Holub et al. 2006). Veškeré zemní práce při snižování povrchu komunikace byly dohledovány, v případě pozitivního zjištění archeologických situací byly vybrané části začištěny a dokumentovány. Šlo o sondy S15, S18, S19, S20, S21, S26, S30, S33, S34 a S42. Po celé ploše Moravského náměstí, v Běhounské ulici a také v ústí ulic Solniční, Brandlovy a Joštovy byla provedena řada dílčích výkopů různých půdorysů a hloubek, které souvisely většinou s budováním nových inženýrských sítí (veřejné osvětlení, dešťové svody, vodovod, kabelovody DPmB, rozvody VN a NN, apod.). Všechny byly dohledovány. Přítomné archeologické situace byly dokumentovány. Archeologicky exkavovány byly situace ve vybraných částech sond S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S13, S14, S16, S17, S22, S23, S24, S25, S27, S29, S31, S34, S35, S36, S37, S38, S39, S40, S41 a S43. V části sondy S1 (nová dešťová kanalizace) a v sondě S28 (nově budovaná kašna) proběhl předstíhový archeologický výzkum, který před započítím zemních prací stavby prozkoumal dotčené archeologické situace až na úroveň geologického podloží, případně na úroveň dotčenou novou výstavbou nebo do hloubky přípustné z hlediska dodržení předpisů bezpečnosti práce (hlouběji již byly situace dokumentovány jen na profilech). Vzhledem k zjištěním sondy

Obr. 5. Běhounská, Brandlova, Joštova, Kozí, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (A061/2009). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 5. Běhounská-, Brandlova-, Joštova- und Kozí-Straßen, Moravské-Platz, Rooseveltova- und Solniční-Straßen (A061/2009). Abgrenzung der Grabungsfläche.

S1, kdy byla zachycena část dosud neznámého hřbitova kolem kostela sv. Tomáše, bylo přikročeno v předstihu před stavbou také k plošnému výzkumu prostoru před západním průčelím kostela (S11). Specifickým způsobem probíhal archeologický výzkum v případě rekonstrukce kanalizace v Běhounské ulici, která byla prováděna ražbou pod povrchem terénu. Její součástí byly těžní šachty Š9, Š10, ŠZ2 a ŠP5 a ražba štol pro kanalizaci mezi nimi. Těžba šachet Š9 (S10) a ŠP5 (S12) byla sledována archeologem, průběžně byly po jednotlivých pracovních úrovních dokumentovány a vzorkovány jejich profily až na úroveň geologického podloží, popř. dno šachty. Dále probíhala dokumentace čeleb ražby ze šachty Š9 k šachtě Š4 (S32) a ražby ze šachty Š9 k šachtě Š10. Četnost profilů byla volena na základě důležitosti terénních zjištění. Vzhledem k hloubce ražby však na většině řezů byly pozorovány jen geologické jevy. Pouze v místech prostupu městským opevněním byly zaznamenány partie středověkého městského příkopu a jeho zděných součástí. V jednom případě byl zachycen také novověký zděný sklep, ražený z prostoru západní fronty Běhounské ulice pod vozovku.

Archeologický výzkum ověřil na dotčeném území poměry svrchní partie geologického podloží. Tvořil ji holocenní půdní typ, který dosedal na poměrně mohutnou sprašovou návěj. Jeho povrch při kolejišti mezi kostelem sv. Tomáše a domem Moravské náměstí 6 dosahoval 219,30 m n. m. Směrem k východu mírně klesal tak, že před průčelím kostela dosáhl úrovně 219,00 m n. m. a na severní a jižní straně jeho lodi již jen 218,60 m n. m. Mírné klesání pokračovala dále k východu. Na severní straně Běhounské ulice byl jeho povrch v nadmořské výšce 216,45 m n. m. (celkově byla tedy západní strana Moravského náměstí převýšena oproti severní straně Běhounské ulice asi o 2,80 m; dnes pouze o 2,10 m). Také v poledníkovém směru byl patrný sklon od severu k jihu. Zatímco v okolí kostela sv. Tomáše byl povrch podloží ve výšce 218,60 m n. m., na jižní straně Jakubského náměstí při ústí do Koží ulice dosahoval již jen 215,55 m n. m. Obecně lze říci, že orientace sklonu terénu byla na počátku vrcholného středověku shodná s dnešní situací (sklon k jihovýchodu) s tím rozdílem, že spád byl o něco větší. V podloží spráše se nacházejí jemně písčité tmavě hnědé deluviofluviální prachovité hlíny (báze cca 211,60 – 212,20 m n. m.). Pod nimi jsou uloženy neogenní vápnité jíly – tégly (povrch asi 211,00 m n. m.), na jejichž povrchu se nachází rezavý písek s. j. 1454 místy doplněný drobně až hrubě zrnitým šterkem. Jedná se o zbytky akumulací terasy rozvlečené po neogenním podkladu a vyrovnávajícím jeho nerovnosti (podloží spráše sledováno na profilech ražby kanalizace pod Běhounskou ulicí).

Antropogenní aktivity pravěkého či raně středověkého stáří nebyly zaznamenány. Nenarazil na ně ovšem ani žádný z dosavadních archeologických výzkumů, které se v daném prostoru a v jeho bezprostřední blízkosti uskutečnily.

První sídelní využití prostoru je nutné spojovat až s obdobím vzniku a existence středověkého města. V severní části zkoumané plochy vyrostla jedna z předměstských čtvrtí Brna, při jižní straně Moravského náměstí bylo vybudováno městské opevnění a na jih od něj se rozvíjelo vlastní městské osídlení (Běhounská ulice). Dokumentované situace datované do vrcholného středověku představují pozůstatky rozličných procesů, které byly s životem města a jeho předměstí spjaty. Dané období lze vyčlenit jako první fázi v historickém vývoji lokality, na němž se výraznou měrou podílela již také lidská činnost. Druhá fáze nastává po zániku námi zkoumané části předměstí ve 2. polovině 14. století v souvislosti s výstavbou augustiniánského kláštera. Došlo k likvidaci předměstského osídlení na úkor kostela a klášterních budov, část prostoru byla vymezena pro hřbitovní okrsek a zbyvající areál zůstává pravděpodobně nezastavěn. V období pozdního středověku zaznamenáváme především výrazné úpravy městského opevnění (renovace městského příkopu, výstavba barbakánu Běhounské brány a vybudování opevnění kolem kláštera). Třetí vývojovou fázi můžeme položit do období 2. poloviny 17. až poloviny 19. století. Po ničivém švédském obléhání v roce 1645 dochází k výrazné změně v kompozici celého prostoru. Zaniká středověké opevnění kláštera, na jehož severní straně je budováno nové bastionové opevnění města. Celé území na jih od něj až po středověké opevnění je poznamenáno stavební činností spojenou s barokizací kostela a výstavbou nových klášterních budov v 1. polovině 18. století. Se zrušením opevnění ve 2. polovině 19. století se otevírá čtvrtá vývojová fáze historické topografie území. Dochází k postupnému budování zástavby a uliční sítě až do podoby dnešních dnů.

První fázi v historickém vývoji osídlení prostoru spojujeme s dobou existence městského osídlení, výstavbou městského opevnění a přilehlého předměstí. Městského osídlení se náš výzkum až na zjištění středověkých komunikačních poměrů v Běhounské ulici a některých novověkých aktivit nedotkl, a proto budeme zvláštní pozornost věnovat především předměstské zástavbě, městskému opevnění a situacím v okolí augustiniánského kláštera. Archeologický výzkum zachytil prostor středověkého městského opevnění. Na základě mnoha indicií z jiných výzkumů a písemných pramenů lze předpokládat, že bylo budováno již od 30. let 13. století a dokončeno ve své vrcholně středověké podobě pak někdy ve 2. polovině téhož století (Kolařík 2008, 122–161). Zda předměstí fungovalo již v 1. polovině 13. století, je otázkou. Lze předpokládat, že v samotných počátcích města nebyl počet obyvatel tak veliký, aby umožnil i založení rozsáhlých předměstí. Území také mohlo být, ač třeba zatím neosídleno, využíváno zakladateli města k jiným účelům. Nejstarší sporadické soubory keramických zlomků, získané většinou z výplní výkopových aktivit, můžeme datovat do období 13. století. Do 1. poloviny 13. století lze na tomto základě zařadit pouze jámu neznámé funkce s. j. 728. Snad i pec s. j. 727 mohla náležet již tomuto období. K objektivnějšímu posouzení otázky, jaká na území, kde se později

rozprostírala čtvrtá předměstská čtvrť, panovala situace v 1. polovině 13. století, přispějí až zpracování a revize všech archeologických výzkumů, které se zde uskutečnily. Zatím se zdá, že prostor byl pravděpodobně částečně již před výstavbou městského opevnění využíván především k výrobním činnostem, ke kterým nebylo již ve vlastním jádru města dost prostoru, nebo se stávaly pro město nebezpečnými (těžba hlíny, vápenictví, cihlářství). Bez velkých pochybností můžeme prohlásit, že předměstí se začalo utvářet od 2. poloviny 13. století. Při datování nalezených objektů se můžeme opřít o horní hranici datování předměstských aktivit. Především v bezprostředním okolí kostela sv. Tomáše stavěného ve 2. polovině 14. století musíme jistě počítat s téměř úplným zánikem předměstí. Na jeho ploše byl v okolí kostela založen hřbitov a aktivity doložené pro 2. polovinu 14. století a mladší období již nesouvisí s funkcí předměstí. Přitom však výzkum doložil situaci, kdy ještě v 1. polovině 14. století došlo na dotčené ploše k částečné proměně dřevohliněné zástavby v zástavbu zděnou. Domníváme se tedy, že přibližně v letech 1250 až 1350 došlo na severní straně města, před již dokončeným městským opevněním, k vý-

raznému rozvoji předměstského osídlení, který se ostatně odráží i v písemných pramenech poloviny 14. století. Archeologické pozůstatky aktivit, které se na předměstí odehrávaly, jsou poměrně bohaté a rozmanitého účelu. Převažují zahloubené aktivity, které mají samozřejmě větší možnost se uchovat. Často se nacházely ve vzájemných superpozicích. V těchto skutečnostech se odrazila především snaha intenzivního využití místa. V následujících odstavcích bychom rozebrali jednotlivé dokumentované aktivity.

V Běhounské ulici, která byla jedinou městskou částí plochy výzkumu (až na nepatrnou sondu S40 na Jakubském náměstí), se podařilo dokumentovat pouze původní povrch komunikace v 1. polovině 13. století a její postupný nárůst (S14, S27). Terén jižně od Běhounské brány klesal jako dnes směrem do města, ovšem v době lokace města se nacházel o 1,25–1,6 m níže. Na jeho povrch nasedaly komunikační a odpadní vrstvy, které vytvořily postupným narůstáním až 0,9 m mocné souvrství.

Z vrcholně středověkého městského opevnění byl zachycen především městský příkop, který byl vykopán kolem města již v 1. polovině 13. století a v pozdějších dobách dále upravován. V sondách S14, S24, S31–33 a S43 bylo dokumentováno šikmé vyzdění městské strany příkopu (eskarpa), které mělo zamezit sesouvání jeho stěn a nad úroveň terénu přecházelo v parkánovou hradbu. Složitější byla situace v případě vnější strany příkopu. Kontreskarpa byla v pozdním středověku značně upravována a tyto přestavby nám neumožňují přesněji popsat její podobu ve starším období. I přesto však byly na některých místech (S1, S30) dokumentovány fragmenty staršího zpevnění vnější strany příkopu. Na základě jejich polohy můžeme říci, že příkop byl široký cca 18 m a dosahoval hloubky 5 až 5,5 m od původního středověkého terénu (S32). V prostoru mezi hlavní hradbou a příkopem (parkán) nebyly dokumentovány pro období vrcholného středověku žádné výkopové aktivity, pouze nárůst terénu prostřednictvím odpadních vrstev a jeho zpevňování za pomoci štěrkového štětování (S12, S14, S24, S33, S35, S43). Na severní straně Běhounské ulice se podařilo odhalit pozůstatky jedné z pěti hlavních brněnských bran, brány Běhounské (S2, S14, S35, S36, S43; obr. 6). Jednalo se o ubouranou korunu části nadzemního a základového zdiva západní strany průjezdu středověké branské věže v hlavní městské hradbě. Zdivo brány, resp. hradby, bylo založeno do souvrství datovaného do 13. století. Na severní straně se k bráně připojovalo zdivo předbrání, které směřovalo k severu, k přechodu přes městský příkop. Podoba přemostění příkopu v tomto období není zcela zřejmá. Z parkánové hradby před eskarpou předstupovala stavba, založená nepochybně na dně městského příkopu, která sloužila jako první pole mostu přes příkop. K jejímu severozápadnímu nároží pak byla přizděna konstrukce, tvořící západní stranu středního dílu mostu. Obdobná situace byla zjištěna i na východní straně mostu (S36). Částečně byly odhaleny i konstrukce jižní strany barbakánu Běhounské brány, včetně mostku spojujícího

Obr. 6. Běhounská, Brandlova, Joštova, Koží, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (A061/2009). Zdivo západní stěny Běhounské brány ve výkopu vodovodu.

Abb. 6. Běhounská-, Brandlova-, Joštova- und Koží-Straßen, Moravské-Platz, Rooseveltova- und Solniční-Straßen (A061/2009). Mauerwerk der westlichen Wand des Běhounská-Tors in einem Wasserleitungsgaben.

barbakán s opevněním augustiniánského kláštera (S39). Důležitým zjištěním výzkumu byla i přesná lokalizace branky v parkánové hradbě městského opevnění, která spojovala prostor v okolí kostela sv. Jakuba s augustiniánským klášterem (S22). Branka předstupovala svojí hmotou z parkánové hradby před eskarpu městského příkopu. Zda byla dokumentovaná stavba součástí průchodu z města již ve 2. polovině 14. století nebo se jedná o jejího mladšího nástupce, nebylo možné výzkumem zjistit. Jisté však náleží ještě do středověkého období.

Na základě získaných poznatků a předběžných výsledků starších archeologických výzkumů můžeme konstatovat, že dominující složkou zástavby předměstí byly dřevěné a dřevohliněné stavby. Relikty dřevohliněné zástavby předměstí, které výzkum zachytil, můžeme rozdělit do tří základních kategorií. Minimálně byly zastoupeny uložení, které lze interpretovat jako požárové destrukce těchto konstrukcí. Jednalo se pouze o části výplní některých objektů, jejichž materiál pocházel z budov, které stály jinde. Tyto destrukční výplně byly zaznamenány například v sondě S1 (s. j. 255 – výplň lochu). Druhou kategorií reliktv dřevohliněné zástavby jsou in situ se nacházející povrchové části staveb. Jednalo se především o výkopy sloupových a kůlových jamek. Většina z nich byla dokumentována především v sondách S1 a S11. Poměrně velká hustota sloupových jam a značné narušení povrchu recentními výkopy většinou nedovolily spojit je do určitých celků, které by určily půdorysy někdejších staveb. Podlahové úrovně k těmto nadzemním stavbám nebyly, vzhledem k druhotnému snížení povrchu před západním průčelím kostela sv. Tomáše dokumentovány. Třetí kategorií reliktv dřevohliněné zástavby byly suterénní části budov. Šlo o „klasické“ sklepy nebo pod povrchem ražené prostory (lochy). Výrazným zástupcem tohoto druhu stavby byl výkop s. j. 518 v sondách S1 a S11. Byl vyhlouben pravděpodobně ve 2. polovině 13. nebo na počátku 14. století. Do původního terénu byl zahlouben 2,75 m a na jeho dně byly zaznamenány sešlapané podlahové úrovně. Delší osou byl orientován ve směru severo-severozápad – jiho-jihovýchod a vstupní šíje byla v severním rohu stavby. Délka včetně vstupní šíje činila 14,50–15,00 m, šířka přesahovala 5,00 m. Další suterén se mohl nacházet i při severovýchodním nároží lodi kostela sv. Tomáše (viz S13). S lochy spojujeme objekty s. j. 541 a 745. Archeologický výzkum ve svých parametrech získanými poznatky zatím neumožňuje rekonstrukci struktury zástavby pro určité období. Za daného stavu dochování terénu a způsobu využívání prostoru v pozdějším období (jedná se především o narušení plochy rozsáhlými příkopy jednak kolem kostela sv. Tomáše, dále také výstavbou bastionového opevnění), je tato otázka zatím neřešitelná. Dosaženo snad může být jen dílčích výsledků. Výzkum doložil, že zástavba se nacházela až v jistém odstupu od městského příkopu (20–25 m). Docházelo u ní k postupnému obnovování, přestavbě i novostavbám, jak ukazují časté superpozice. Zdá se, že v případě námi zkoumané části předměstí neměl na zániku staveb výrazný podíl oheň. Starší byly zřejmě přirozeně nahra-

zeny mladšími, mladší pak byly po odkoupení opuštěny a zbořeny, aby uvolnily prostor nově vznikající fundaci augustiniánů. V prostoru mezi městským příkopem a zástavbou předměstí se nacházely především doklady výrobních a těžebních aktivit (vápenky, hlíny).

Do struktury středověkého předměstí pravděpodobně v 1. polovině 14. století pronikl fenomén zděných staveb, který máme pro toto období v Brně doložen minimálně. Podařilo se odkrýt pozůstatky dvou až čtyř zděných staveb, které považujeme za součásti předměstských usedlostí (S1, S11, S13, S16, S23). Jednalo se pravděpodobně o čtvercové nebo obdélné půdorysy spíše menších rozměrů, které zřejmě tvořily součásti jinak dřevohliněných staveb. V jednom případě se podařilo zachytit i cihlovou podlahu, která se nacházela asi 0,7 m pod soudobým terénem. Do podlahy byla zahloubena zděná čtvercová jámka dosahující 2,0 m. Její účel nám není jasný. V případě stavby s. j. 953 se podařilo odkrýt cihlami armované ostění vstupního portálu, případně sklepního okénka (?). K zániku zděných staveb došlo s největší pravděpodobností těsně před stavbou klášterního kostela ve 2. polovině 14. století. Vzhledem k přímé kolizi tří ze čtyř zmiňovaných staveb se stavbou středověkého kostela je zřejmé, že došlo před jeho výstavbou k jejich demolici a uvolnění prostoru. Některá zdiva byla vytrhána i pod úroveň terénu a posloužila tak jako zdroj stavebního materiálu. Zástavbu předměstí zřejmě doplňovaly také odpadní jámky. Výzkum narazil na několik situací, které je možné interpretovat jako odpadní jámky (v sondě S1 – s. j. 542; v sondě S11 – s. j. 599, 600, 616; v sondě S13 s. j. 657, 659). Žádná z nich však nebyla vzhledem k daným podmínkám prozkoumána do takové míry, aby mohla být takto určena zcela bez výhrad. Šlo o výkopy kruhového či oválného půdorysu. Zkoumáno bylo také několik desítek výkopových aktivit, u nichž se z rozličných důvodů nepodařilo odhalit jejich účel.

Nejvýraznějším dokladem komunikace, který výzkum přinesl, byly segmenty cesty, jež směřovala směrem z města Běhounskou bránou přes městský příkop k severu na tehdejší Novou Ves (Královo Pole). Jejimi pozůstatky byly především šterkem zpevněné úrovně (S14, S36). Další komunikaci představovaly mělké žlábkové dokumentované v sondě S28, které do povrchu půdního typu vyryla kola vozů. Vozová cesta probíhala jižně od dnešního kostela sv. Tomáše již v 1. polovině 13. století. Koleje, hluboké většinou kolem 0,1 m, byly orientovány ve směru východ-jihovýchod – západ-severozápad a nerespektovaly tak ještě průběh městského příkopu, který se nacházel pouhých 3–5 m odtud. Je pravděpodobné, že cesta, která by jinak s průběhem příkopu kolidovala, existovala a zanikla ještě před jeho vznikem. Na stejném místě byla vozová cesta obnovena po zániku hlínku ve 14. století. Opět byla prezentována vyjetými koleji a místy šterkem zpevněným povrchem. Průběh cesty, orientované tentokrát ve směru východ – západ, respektoval již trasu městského příkopu. Celkovou šířku komunikací se zjistit nepodařilo. Na základě absence půdního typu

v prostoru sondy S23, který zde byl odstraněn již v období středověku, a to již před výstavbou kostela sv. Tomáše ve 2. polovině 14. století, uvažujeme o další komunikaci rovnoběžné s městským příkopem, přibližně v úrovni jižní stěny kostela. Vzhledem k tomu, že první uloženinou nasedající na sprašové podloží byla vrstva odpovídající charakterem komunikační úrovní (sešlapaná a štěrkem zpevněná), nelze vyloučit, že tudy ve 13. století probíhala okružní cesta kolem městského příkopu (směr východ – západ), jejíž provoz a údržba byly příčinou odstranění části svrchních partií geologického podloží. Znamenalo by to, že cesta byla vůči okolnímu terénu mírně zahloubená. Na možnost přítomnosti komunikace by ukazovala i úplná absence jakýchkoliv zahloubených objektů z tohoto období v celém průběhu sondy. Tato cesta by mohla zároveň oddělovat výše zmíněný sídelní prostor od výrobního areálu. Již někdy na konci 13. století však začíná docházet k zanášení prostoru odpadními vrstvami, a ten svoji komunikační funkci pravděpodobně ztrácí.

Při archeologickém výzkumu byly zachyceny tři relikty do podloží zahloubených pecí. V případě výkopu s. j. 727 (S28) se jednalo o výkop obdélného nebo čtvercového půdorysu, se svislými přímými stěnami, vykazující stopy silného žaru. Výzkumem se nepodařilo zjistit přítomnost předpeční jámy a tedy ani orientaci pece. Vzhledem k početným brněnským analogiím doloženým i v nejbližším okolí sondy můžeme říci, že se s největší pravděpodobností jedná o vápenickou, případně malou cihlářskou pec. V případě objektu s. j. 699 (S18) se jednalo o malou pícku nebo do podloží zahloubené ohniště neznámé funkce. Snad potravinářskou pec s předpeční jámou představoval výkop s. j. 698 v sondě S17. Sloužila pravděpodobně v zázemí některé z předměstských usedlostí.

Při archeologickém výzkumu byly v prostoru jižně od kostela sv. Tomáše zachyceny výrazné výkopy, které lze interpretovat jako exploatační jámy na sprašovou hlínu (s. j. 500, 729, 736). Je velice pravděpodobné, že se původně jednalo o jeden rozsáhlý hliník. Není však vyloučeno, že vznikal postupným rozšiřováním. Některé části mohly být již dokonce zasypávány, zatímco vznikaly nové. Spodní výplně hliníku obsahovaly keramický materiál z 2. poloviny 13. století. Nejmladší získaný materiál pocházel až z 15. století. Jednalo se však zřejmě již jen o prokleslé dorovnávkou velmi hlubokého výkopu. Sloužil zřejmě jako zdroj materiálu pro cihlářskou výrobu. Sprašová hlína mohla být užívána také jako komponenta při výrobě mazanického těsta, které bylo doplňkovým materiálem při budování staveb s dřevěnou konstrukcí. Svým rozsahem, který dosahoval minimálních rozměrů >15 x >30 m, musel hliník tvořit výrazný zásah do struktury předměstí. Je však pravděpodobné, že se nacházel v poněkud na jih vysunutě poloze, v jakémsi 20 až 30 m širokém pásu podél městského příkopu, který byl určen právě pro tento druh aktivit. Další objekty, které můžeme považovat za exploatační jámy pro potřeby získávání

hlíny, jsou výkopy s. j. 728, předcházející pravděpodobně městskému příkopu, případně s. j. 507 v sondě S1.

Druhá fáze historického vývoje osídlení prostoru nastává po zániku části čtvrté předměstské čtvrti z důvodu založení augustiniánského kláštera. Zdivo středověkého klášterního kostela bylo odkryto na několika místech. V sondě S23 šlo o základová zdiva opěrných pilířů jeho jižní stěny, na které nasedaly jejich nadzemní části vystavěné z kamenicky opracovaných krinoidových kvádrů. Bylo odkryto celkem pět opěráků, které byly od sebe osově vzdáleny přibližně 6,0 m. Zdivo jižní lodi se oproti dnešnímu nacházelo asi o 2,5–3,0 m severněji než dnes. Na západní straně kostela se podařilo odhalit základy dvou opěrných pilířů průčelí, pokud se ovšem nejednalo o původně k západu protažené obvodové zdivo kostela. Ve střední části průčelí se pak nacházely dva rozměrné základové pilíře. Jejich účel není zcela zřejmý. Vystává otázka, zda tyto základové patky nejsou podporami pro jinou konstrukci než opěráky průčelí. Mohlo by se snad jednat o podporu konstrukce předsíně před vchodem do kostela nebo snad byla kostelní loď původně plánována delší, a zmíněné patky měly tvořit základ pro sloupy podpírající klenbu (!). Na severní straně kostela bylo částečně dokumentováno i nadzemní zdivo severní věže kostela a západní stěna sakristie kaple Panny Marie. Severní stěna dnešní lodi kostela byla vystavěna až ve 2. polovině 17. století (S13). Pozůstatky původní podoby klášterních staveb přinesly i v barokních zdivech druhotně zazděné kamenické články.

V souvislosti se vznikem kostela se podařilo v jeho severním a západním okolí dokumentovat cca 97 hrobů, které byly součástí rozsáhlejšího hřbitovního areálu. Jednalo se o prosté kostrové hroby, kde mrtvý ležel v natažené poloze na zádech, ruce složené na hrudi, na břichu, v klíně, ale i podél těla. Hroby byly bez výjimky orientovány s minimálními odchylkami ve směru západ – východ. Nebyly zaznamenány stopy po žádných hrobových konstrukcích a nebylo doloženo ani ukládání mrtvých do rakví. V několika případech byla zjištěna superpozice hrobů (v jednom případě i současný pohřeb dvou jedinců; obr. 7). Zemřelí byli ukládáni do hrobu většinou bez jakýchkoliv milodarů, pouze v ojedinělých případech se objevily v oblasti třísel popř. pasu kruhové přezky nebo pouze kroužky z barevného kovu. Vzhledem ke skutečnosti, že zemřelí, pokud se nacházeli v místech neporušeného geologického podloží, leželi pouze cca 0,50–0,70 m pod současnou dlažbou, a to buď přímo na povrchu půdního typu nebo jen nepatrně do něj zahloubení, je zřejmé, že muselo dojít v průběhu novověku k poměrně značnému snížení terénu před západním průčelím kostela, který zde narostl nepochybně především v průběhu 13. a 14. století (dokládá to ostatně situace zachycená v sondě S1 severně od kostela, kde jsou obdobné hroby uloženy i 1,60 m pod dnešním povrchem). Pouze v případě, že byly hroby kopány do starších sídlištních objektů, dostaly se poklesem okolních uloženin i 1,50 m pod současný terén. U těchto hrobů je možné sledovat i postupné dorovnávání ulehčující

cích zásypů objektů. Původní povrch, ze kterého byl hrob kopán, byl překryt dorovnávkou a dostal se někdy i hluboko do zásypů starších výkopů (patrně především v případě suterénu s. j. 518). Hřbitov vznikl pravděpodobně hned po založení kostela a jeho existenci ukončil patrně výkop opevňovacího příkopu kolem klášterního areálu někdy v závěru 15. století. Hřbitovní funkce prostoru před západním průčelím kostela již nebyla obnovena, což mimo jiné dokládá i přítomnost některých výkopů datovaných do 16. století (s. j. 597, 601, 629) v této poloze.

Hřbitovní funkci prostor ztratil někdy na konci 15. století, kdy došlo k výkopu opevňovacího příkopu kolem kláštera augustiniánů. Ten porušil i některé hroby, které kolidovaly s jeho východní i severní hranou. Příkop měl zprvu na západní straně šikmou stěnu skloněnou v úhlu cca 45 stupňů. Záhy (asi v 1. polovině 16. století) byl však částečně zasypan z důvodu výstavby zděné eskarpny několik metrů západně od jeho východní hrany. Zda bylo s výstavbou zděné podoby opevnění počítáno již od počátku výstavby klášterního opevnění nebo ho zapříčinila až eroze a degradace zemního opevnění, nelze za současného stavu výzkumu zodpovědně říci. Na severní straně však tuto skutečnost doloženu nemáme, zde byl příkop od počátku zajištěn svislou stěnou. Kontreskarpu příkopu na sever od klášterního kostela (S1) tvořil šikmý, pod úhlem cca 45 stupňů ukloněný výkop v podloží, který nebyl na rozdíl od zjištění v sondě S3 zajištěn žádnou zděnou konstrukcí. Hloubka příkopu přesahovala 4,00 m. Příkop byl z větší části zasypan ve 2. polovině 17. století v souvislosti s výstavbou bastionového opevnění.

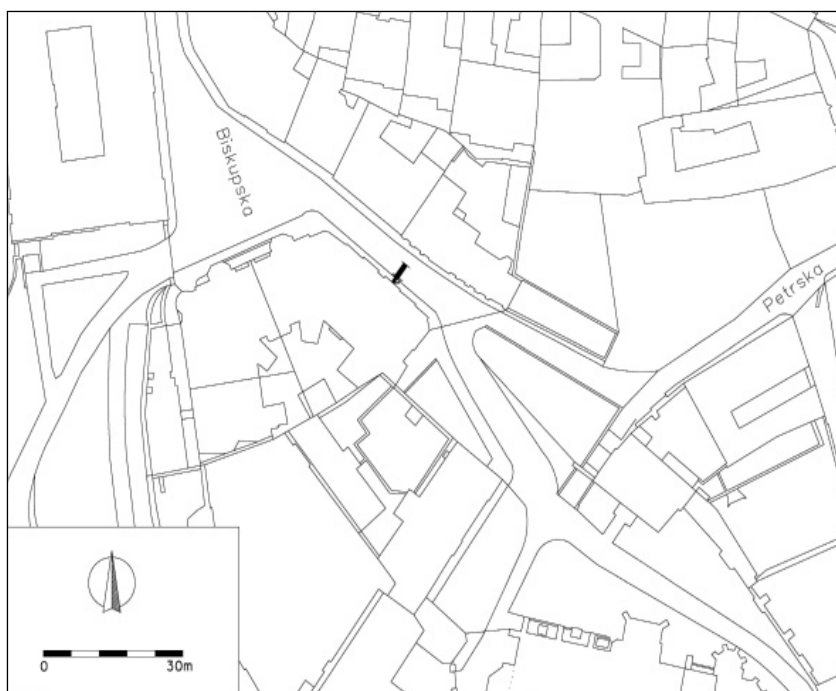
Třetí fáze v historickém vývoji osídlení prostoru nastává po destrukci klášterního areálu za švédského obléhání roku 1645. Byla především ve znamení budování barokní bastionové fortifikace, které se však výzkum dotkl jen okrajově, a výstavby barokního konventu augustiniánů. Při západním průčelí kostela sv. Tomáše byly odkryty pozůstatky zděných budov sloužících provozu kláštera právě v tomto období (S1, S4, S11), dále k západu pak pozůstatky vojenské pekárny z 18. století (S6). Pravděpodobně v 1. polovině 18. století byla na sever od lodi kostela sv. Tomáše přizděna před vnější líc kontreskarpy středověkého klášterního příkopu tarasní zeď, která umožnila vstup pěších a příjezd vozů kolem severní stěny kostela na severní nádvoří nového konventu kláštera. Severně od tarasní zdi pravděpodobně stále zůstával částečně nezasypaný příkop, kterým se vstupovalo do kasemat tzv. Tomášského bastionu. Mohutnou přestavbu augustiniánského kláštera v 1. polovině 18. století dokládají i obdélné velkokapacitní jámy sloužící k hašení vápna, které se nacházely při jižní stěně lodi kostela (S25). Před domem Běhounská 19 byl dokumentován systém sklepních prostor z cihlového zdiva (S12), který snad tvořil součást suterénu solního skladu, stojícího zde do 2. poloviny 19. století. V Běhounské ulici byly zachyceny i dva cihlové sklepy ražené do podložní spraše pod vozovku ulice (S10, S32).

Obr. 7. Běhounská, Brandlova, Joštova, Kozí, Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (A061/2009). Hrob se dvěma jedinci před západním průčelím kostela sv. Tomáše porušený v 80. letech 20. století výkopem vodovodu.

Abb. 7. Běhounská-, Brandlova-, Joštova- und Kozí-Straßen, Moravské-Platz, Rooseveltova- und Solniční-Straßen (A061/2009). Ein Doppelgrab vor der westlichen Fassade der Kirche des Hl. Thomas, in den 1980er Jahren durch einen Wasserleitungsgraben gestört.

Čtvrtá vývojová fáze historické topografie území se otevírá se zrušením bastionového opevnění města ve 2. polovině 19. století. Docházelo k postupnému budování zástavby a uliční sítě až do podoby dnešních dnů. Předmětný archeologický výzkum vzhledem ke svým podmínkám postihoval toto období jen okrajově, dokumentoval pouze vybrané aktivity. Výrazným fenoménem byla stará kanalizační síť, sestávající většinou z cihel zděných kanálů. Budována byla od 2. poloviny 19. století. Její podstatná část si svou funkci udržela až do rekonstrukce stoky pod jižní částí Moravského náměstí. Vzhledem k poměrně mělkým výkopům stavby se podařilo zachytit pouze menší podružné kanály v okolí kostela sv. Tomáše a sítě kanálů sloužících k odvodu dešťové vody ze střech bývalého konventu augustiniánského kláštera. Důležitým prvkem kompozice nově budovaného prostoru před tehdejšími místodržitelstvím byla na počátku 19. století rozměrná kamenná kašna (Černá et al. 2011).

Obr. 8. Biskupská ulice (A072/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 8. Biskupská-Straße (A072/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Biskupská ulice, parc. č. 372 (akce A072/2011). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s realizací projektu napojení domu Biskupská 8 na horkovodní síť byl v měsíci září 2011 realizován záchranný archeologický výzkum (Holub 2012a; obr. 8). Výkop přípojky horkovodu byl veden v minulosti často narušovaným terénem veřejné komunikace. V severní části je historický terén narušen výkopem pro parovod, ze kterého byla dotyčná přípojka hloubena. Těsně při hraně výkopu parovodu byla zachycena konstrukce s. j. 900, jež náleží jihozápadní stěně v rámci ulice centrálně umístěného zděného kanálu se spádem směrem k Šilingrovu náměstí. Výstavbu kanálu lze datovat do závěru 18. či průběhu 19. století.

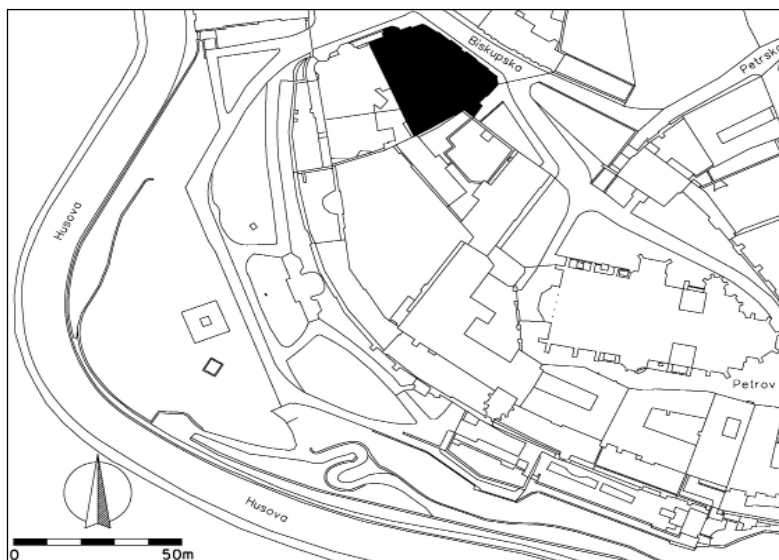
V jihozápadní části výkopu při obvodové stěně domu Biskupská 8 byl zachycen relikv zdiva s. j. 901. Jedná se o původní obvodové zdivo předchůdce dnešní stavby, t. j.

budovy č. p. 650. Převážně kamenná konstrukce byla vystavěna z mikritických vápenců Stránské skály a obsahovala nahodilé zlomky cihel. Pojena byla šedou ostrou maltou. Základová spára zdiva byla zachycena cca 1,1 m pod současným povrchem terénu, jednalo se tedy o základové zdivo nepodsklepené stavby.

Geologické podloží zachycené ve zbylé části výkopu bylo tvořeno navětralým povrchem metabazitové skály a navazující svahovinou petrského návrší (s. j. 100).

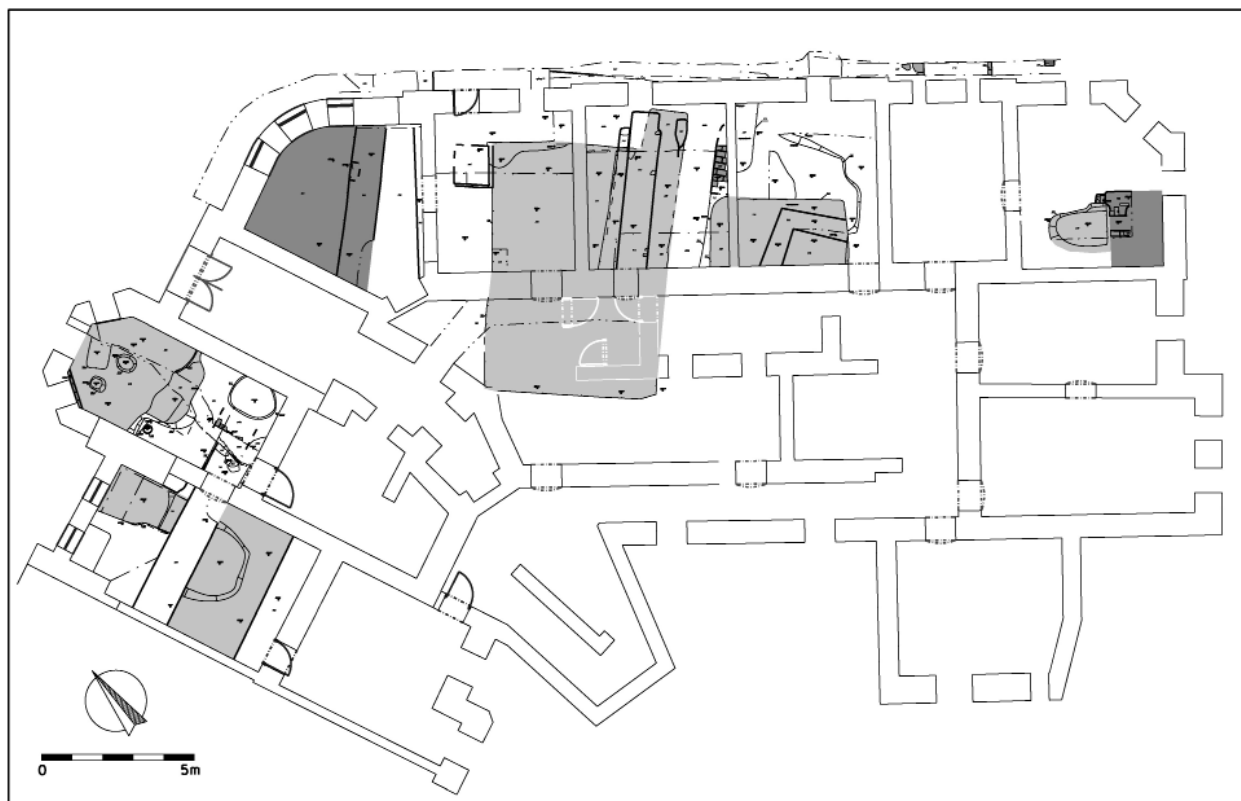
Biskupská 8, parc. č. 325 (akce A005/2011). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výzkum byl vyvolán komplexní rekonstrukcí domu Biskupská 8, realizován byl v suterénních prostorách stavby (Holub 2011a; obr. 9).

Obr. 9. Biskupská ulice č. 8 (A005/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 9. Biskupská-Straße Nr. 8 (A005/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Obr. 10. Biskupská ulice č. 8 (A005/2011). Přehled zkoumaných situací.

Abb. 10. Biskupská-Straße Nr. 8 (A005/2011). Übersicht der untersuchten Situationen.

K výraznějšímu kontinuálnímu osídlení Petrského návrší dochází zřejmě v době předcházející výstavbě nejstaršího kostela, tedy někdy kolem roku 1150. Při kostele se zřejmě od počátku rozkládal hřbitov. Do osudu zástavby, hlavně v oblasti při městské hradbě, zasáhlo výrazně švédské obléhání r. 1645, kdy byla většina domů i katedrála poškozena. V návaznosti na tyto události pak situaci celého návrší výrazně ovlivnila výstavba přilehlé části bastionového opevnění v závěru 17. a na počátku 18. století (Borský et al. 2006, 203).

Stavební historii ulice Biskupské se v nedávné době věnovala studie P. Borského (Borský 2005). Stručný souhrn stavebního a archeologického vývoje celého prostoru je také nastíněn v rámci příspěvku věnovaného vývoji Petrského návrší předneseného na konferenci Dějiny staveb r. 2006 (Borský et al. 2006, 200-211). Do 19. století byla Biskupská ulice (dříve Petersgasse) na pravé straně směrem od bývalé městské sladovny přibližně v místě nynějšího Městského dvora zastavěna měšťanským domem č. p. 266 (zaniklé č. 6 na Biskupské), kanovníckou rezidencí č. p. 267 (zaniklé č. 8 na Biskupské) a kaplí (kostelem) sv. Barbory, jehož sakristie navazovala na starý dům vikářů č. p. 268. V protější uliční linii se nacházely domy Biskupská 5, kanovnícká rezidence č. p. 280, kapitulní hospoda „Zur Pfeife“ (zaniklé č. 9), dále dům kostelníka (zaniklé č. 11), dům ředitele kůru (zaniklé č. 13) a dům vikáře (zaniklé č. 15; Borský 2005).

Archeologický výzkum v objektu budovy Biskupská 8 v Brně prokázal osídlení oblasti od 1. poloviny 13. století. Z archeologických situací je pro období středověku typický především výskyt zahloubených částí nezděných staveb. Po jejich zániku (kolem poloviny 13. až počátku 14. století) navazuje zástavba zděných budov. Sporadicky se i v této oblasti situované při uliční čáře ulice Biskupské objevují reliktů odpadních jímek (Holub 2011a).

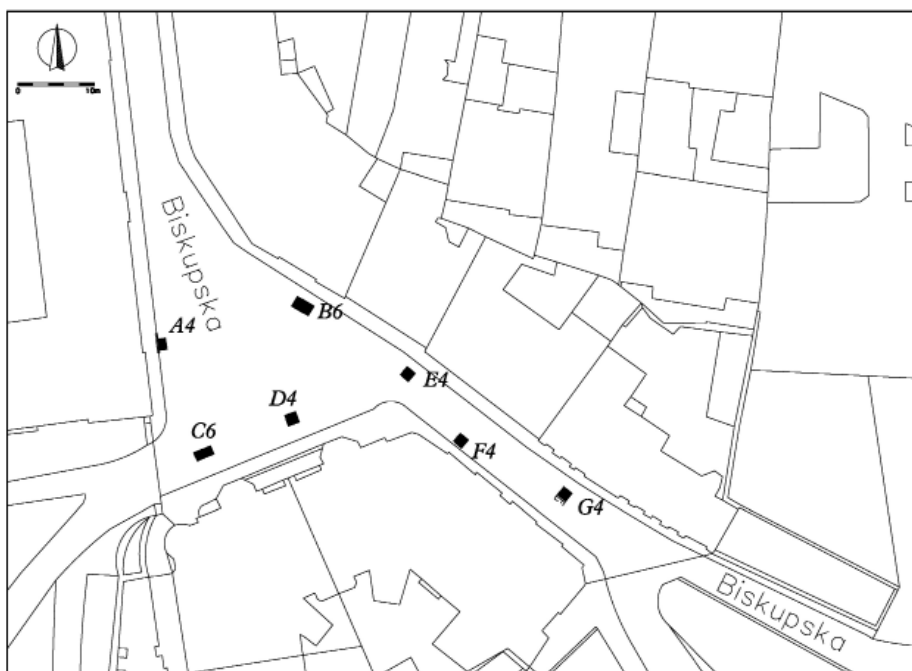
Archeologický výzkum probíhal v jednotlivých místnostech 1. podzemního podlaží objektu v návaznosti na postup stavebních prací (obr. 10). V místnosti 01.04 byl odhalen relikt masivního kamenného zdiva s. j. 900 probíhajícího přibližně ve směru jihozápad – severovýchod. Pokračování této konstrukce bylo zachyceno i v místnosti 01.05. Zdivo tvoří obvodovou stěnu bývalého měšťanského domu Biskupská 6 (č. p. 266). Vyjádřit se k jeho stáří je v současné době nemožné, víme jen, že porušuje starší nálezové situace datované do 13. století. Starší nálezová situace sestává ze sklípku situovaného na severozápadní straně zdiva či vstupní šíje s. j. 001. Na základě keramického materiálu v zásypu je objekt datován do 2. poloviny 13. století (s. j. 102), jeho funkční fáze pak do 1. poloviny 13. století (komunikační úroveň s. j. 109). Do tohoto období spadá také zánik starší fáze objektu (s. j. 110). Na jihovýchodní straně navazoval na zdivo s. j. 900 objekt tesaný do skály zasypaný mazanicovou destrukcí dřevohliněné stavby (s. j. 103, 104). Na základě keramických

nálezů lze zásyp datovat do 2. poloviny 13. století. Jako nejstarší aktivita byl v místnosti 01.05 zachycen objekt dřevozemního sklepa s. s. j. 013, jehož zásyp můžeme zařadit do 1. poloviny 13. století. V místnosti 01.11 byla zachycena severojižním směrem probíhající konstrukce s. j. 903. Zjištěná zeď tvořila východní obvodovou stěnu dosud neznámého sklepa s. s. j. 002. Zánikové horizonty sklepa s. j. 111 lze datovat do závěru 16. či 17. století. V prostoru místností 01.10, 01.12, 01.13, 01.22 a 01.23 byl zachycen celý půdorys suterénu dřevohliněného domu s. s. j. 003. Obdélníkový výkop o rozměru cca 8 x 5,5 m byl realizován do skalního metabazitového podloží. Suterén byl přístupný vstupní šíjí v severovýchodním rohu. Tato vstupní šíje byla vyzděna po stranách zjištěnými konstrukcemi s. j. 910 a 911. Dle keramického materiálu nalezeného v zásypu objektu lze zánik suterénu datovat do 2. poloviny 13. století. Stratigraficky mladší jsou pak zděné konstrukce s. j. 904 (místnost 01.12) a s. j. 912 (místnost 01.13), které náleží navazující zděné zástavbě parcely. Relikt dalšího suterénu s. s. j. 007 byl zachycen v prostoru pod místnostmi 01.13 a 01.14. Opět můžeme jeho zánik zařadit do 2. poloviny 13. století. V superpozici s tímto suterénem se nacházel starší objekt s. s. j. 008 zaniklý již v průběhu 1. poloviny 13. století. V místnosti 01.14 byl dále zjištěn oproti sklepu s. s. j. 007 mladší objekt zděné jímky s. s. j. 017. Jímka využívala východní hranu sklepa s. s. j. 007 tesaňou do skalního podloží, v ostatních stěnách byla vyzděna konstrukcí s. j. 908. Na základě zlomků keramiky v zásypu odpadní jímky můžeme období její funkce datovat do 15. století. Nálezová situace v místnosti 01.16 spočívala v zachycení objektu s. s. j. 004. Jedná se o západní zeď gotického sklepa, jejíž nejstarší fázi prezentuje konstrukce s. j. 907. V mladší vývojové fázi byl do konstrukce proražen otvor umožňující přístup do sklípku s. j. 509. Vstup je lemován cihelnými špaletami s. j. 905 a 906. Zásyp sklípku je datován keramickým materiálem do průběhu 16. století.

Ve větší délce výkopu podél stěny domu do ulice Biskupská byla zachycena konstrukce s. j. 917 představující obvodové zdivo historické zástavby. Uliční čára byla oproti dnešku předsazena před současnou stavbu a v severozápadní části nabíhala ulice Biskupská do úzkého hrdla. V tomto místě byla zachycena konstrukce s. j. 918 jakožto severozápadní obvodová stěna domu na parcele č. p. 266. V těsné blízkosti byl zachycen nepatrný relikt v interiéru v místnosti 01.11 odhaleného sklepa s. s. j. 002. Jedná se pravděpodobně o pokračování konstrukce s. j. 902 pod označením s. j. 919. Dále za touto konstrukcí byly již jen sledovány zásypy zmíněného sklepa. Stavba po svém zániku na přelomu 16. a 17. století již pravděpodobně nebyla nikdy obnovena a na známých plánech (převážně z 19. století) se nevyskytuje.

Archeologicky bylo sledováno území tří středověkých parcel, z nichž u dvou můžeme pozorovat jejich vývoj až do demolice a výstavby stávající budovy počátkem 20. století. Nejsevernější parcela zanikla pravděpodobně počátkem či v průběhu 17. století (snad s událostmi Třicetileté války) a její zástavba nebyla již více obnovena.

Většina archeologických situací byla zničena již dříve a to především v rámci výstavby domu Biskupská 8, pro který vznikl výrazný terénní zářez do svahu Petrského návrší. Pro archeologický výzkum byly tak k dispozici pouze situace výrazně zahloubené do skalního podloží a to především v pásu při uliční čáře ulice Biskupské. Všechny archeologické nálezy v prostoru dvora a hlavně v prostoru sklepů při dvoře domu jsou tak pravděpodobně již nenávratně ztraceny. I přes tyto nepříznivé podmínky pro archeologické zkoumání byly však v rámci stavebních prací odkryty situace, které napomáhají poznání vývoje zástavby v tomto prostoru a jsou tak cenným zdrojem informací pro zkoumání historie středověkého Brna.

Obr. 11. Biskupská ulice (A047/2011). Zachycení jednotlivých sond zkoumaných v rámci domovního bloku.
Abb. 11. Biskupská-Straße (A047/2011). Übersicht einzelner Grabungsschnitte, die im Rahmen des Hausblocks untersucht wurden.

**Biskupská ulice, parc. č. 372 (akce A047/2011).
Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.**

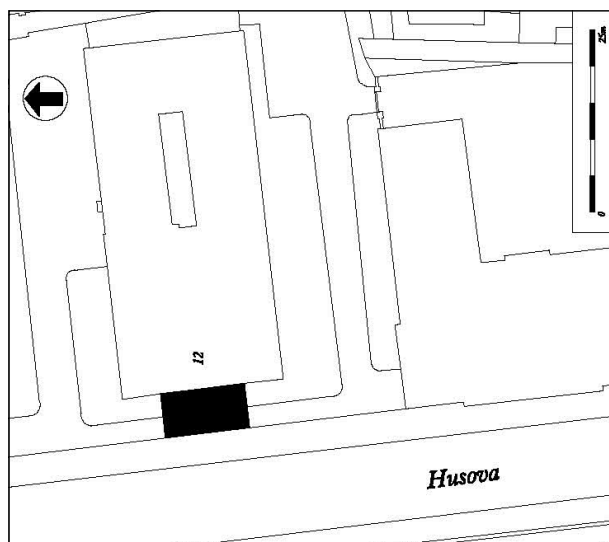
Výzkum byl realizován v rámci projektu sanace brněnského podzemí domovního bloku 16, konkrétně ve střední části ulice Biskupské. V rámci akce bylo provedeno 7 hloubených sond (obr. 11). Sondy byly hloubeny ručně pracovníky zhotovitele stavby s doprovodným archeologickým dohledem. Pozitivní archeologické situace byly dokumentovány. V případě výjimečných nálezů, především v objektech odpadních jímek, byl přítomen archeolog či jím pověřený pracovník v průběhu celé exkavace sondy a dohlížel na odkrývání objektů a získávání nálezů z jejich zásypů (Holub 2012b).

Sonda F4 byla situována při jižní uliční čáře ulice Biskupská při č. o. 8. Sonda byla hloubena na půdoryse 1,4 x 1,4 m. Při jihozápadní stěně sondy ve směru severozápad – jihovýchod probíhal betonový kanál. Ve zbylých řezech sondy (P6, P7) byly patrné na geologické podloží (s. j. 100) naléhající komunikační úroveň s. j. 101–104 zakončené mohutnou navázkou (s. j. 105). Nevýrazný keramický materiál dovoluje dobu funkce komunikací datovat do období středověku (snad 13. století).

Sonda G4 byla situována při severní uliční čáře ulice Biskupská při č. o. 5. Sonda byla hloubena na půdoryse 1,4 x 1,4 m a v dolních partiích byla v jihozápadní stěně rozšiřována až o 0,7 m. V těchto místech byla odkryta severovýchodní stěna zděného kanálu s. j. 901 vedoucího souběžně s uliční čarou. Jinak většinu výkopu sondy tvořil zásyp recentního tělesa parovodu a jeho vlastní betonová konstrukce. Na řezech P10 a P11 je patrné vysoko sahající skalní podloží, na něž naléhají komunikační horizonty s. j. 110 a 111.

Sonda D6 byla situována v rozšíření ulice Biskupská na rozhraní parcel č. o. 6 a 8. Sonda byla hloubena na půdoryse 1,5 x 1,5 m. V horních partiích byla situace značně narušena výkopem recentních inženýrských sítí. Ty porušily v řezu P4 patrné úroveň s. j. 135–139. V severovýchodním koutě byla zachycena odpadní jímka s. j. 503. Na základě nálezů z uložení s. j. 140 ji můžeme datovat do 14. století. Pestré složení má v těchto místech také geologické podloží, kde je v řezu P4 a P5 patrné střídání svahovin Petrského návrší a písků.

Nejzajímavější zjištění přinesla sonda C6. Byla situována v místě rozšíření Biskupské ulice před č. o. 6. Sonda byla hloubena na obdélném půdorysu 2,4 x 1,2 m. Nálezová situace zachytila tři výkopy odpadních jímek a jeden relikv vstupní šíje zahluobené části dřevozemní stavby. Odpadní jímka s. j. 500 (s. s. j. 001) byla vyhloubena na čtvercovém či obdélném půdoryse, z něhož byl zachycen jihovýchodní roh. Zásyp jímky je datován do 16. století. Odpadní jímka s. j. 501 (s. s. j. 002) byla situována přesně uprostřed sondy a byla vyhloubena na kruhovém půdorysu. Zásyp odpadní jímky je datován do 2. poloviny 14. a na přelom 14. a 15. století. Odpadní jímka s. j. 502 (s. s. j. 003) byla zachycena jako relikv v jihovýchodním ná-

Obr. 12. Husova ulice č. 12 (A097/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 12. Husova-Straße Nr. 12 (A097/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

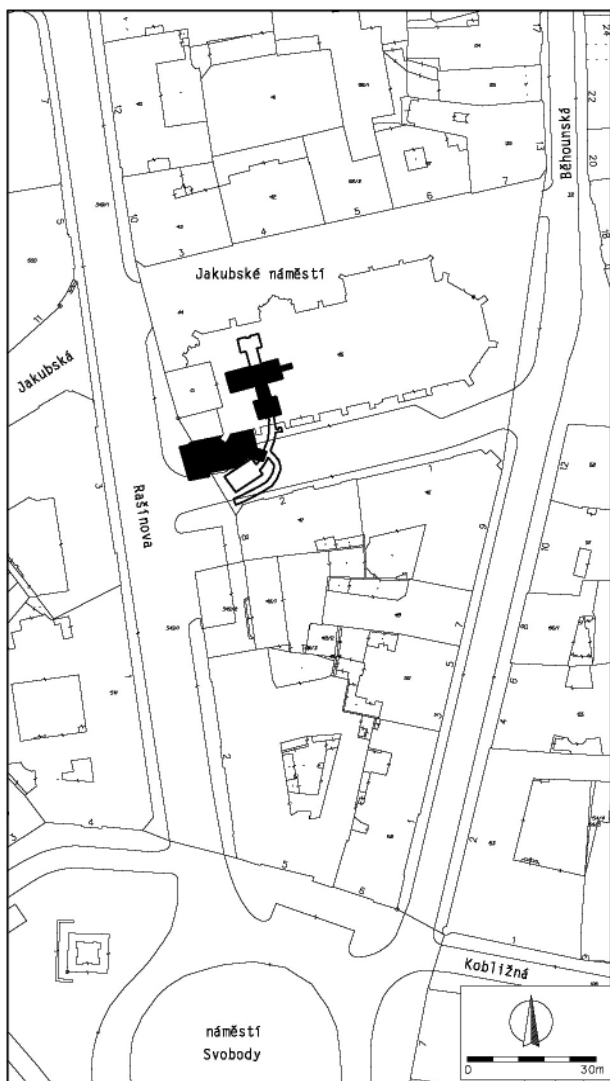
roží sondy. Zásyp odpadní jímky je datován do 14. století. Odpadní jímka s. j. 500 porušovala starší objekt s. j. 505 (s. s. j. 006). Relikt objektu s. j. 505 je pravděpodobně pozůstatkem vstupní šíje zahluobené části dřevozemní stavby. Objekt je vyplněn uloženinami s. j. 115, 123, na dně jsou patrné komunikační úrovně s. j. 122, 124 a 125. Zásyp je datován na přelom 13. a 14. století.

Sonda A4 byla situována v rozšíření ulice Biskupská při jihovýchodním nároží budovy Městského dvora. Sonda byla hloubena na půdoryse 1,5 x 1 m. V celé ploše půdorysu sondy bylo odkryto těleso zděného kanálu s. j. 900 s propadenou klenbou. Kanál byl zasypan uloženinami s. j. 106, 107 a 108. V geologickém podloží pod dnem kanálu byly zachyceny drobné pozůstatky pleistocenních zvířecích kostí.

Sonda B6 byla situována v rozšíření ulice Biskupská při severní uliční čáře na rozmezí parcel č. o. 1 a 3. Sonda byla hloubena na půdoryse 2,5 x 1,5 m. V řezech P8 a P9 byl v rámci geologického podloží zachycen ražený objekt, patrně pozůstatek lochu. Při dně byly patrné komunikační horizonty s. j. 155 a 156. Ze zásypu nebyl získán žádný keramický materiál, aktivitu lze tedy datovat pouze obecně do období středověku.

Husova 12, rekonstrukce schodiště, parcela 497/3 (akce A097/2011). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při příležitosti rekonstrukce vstupního schodiště domu Husova 12 proběhl formou dohledu záchranný archeologický výzkum (Merta 2011e; obr. 12).

Obr. 13. Jakubské náměstí (A032/2011, A78/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 13. Jakubské-Platz (A032/2011, A78/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Obr. 14. Jakubské náměstí (A032/2011). Pohled od severu na západní část zkoumané plochy.

Abb. 14. Jakubské-Platz (A032/2011). Ansicht von Norden auf den westlichen Teil der Grabungsfläche.

Z hlediska historické topografie se stavba nachází v místě bývalého městského příkopu. Po zrušení fortifikace a zasypání reliktního příkopu ve 40. letech 19. století zde byla v roce 1857 vystavěna budova Městské nižší reálky, která pak byla přestavěna (rozšířena) pro potřeby Zemské vyšší reálky (1872).

Při realizaci zemních prací byly odkryty základy domu Husova 12, na nichž byl patrný rozsah původní stavby Městské nižší reálky, respektive využití starší menší stavby pro budovu Zemské vyšší reálky. V souvislosti se stavebními akcemi obou zmíněných staveb došlo ke změně reliéfu terénu a odtěžení všech případných archeologických situací.

Jakubské náměstí, parc. č. 44, 45 (akce A032/2011). Středověk, novověk. Město, hřbitov, kostel. Záchraný výzkum.

Záchraný archeologický výzkum byl proveden v souvislosti s realizací stavby „Zpřístupnění brněnského

Obr. 15. Jakubské náměstí (A032/2011). Pohled od východu na postup exkavace středověkého hřbitova.

Abb. 15. Jakubské-Platz (A032/2011). Ansicht von Osten auf den Verlauf der Ausgrabung des mittelalterlichen Friedhofs.

Obr. 16. Jakubské náměstí (A032/2011). Pohled od jihu na průběh „vyklízení“ kostnice.

Abb. 16. Jakubské-Platz (A032/2011). Ansicht von Süden auf den Verlauf der „Räumung“ des Beinhauses.

podzemí – Kostnice u sv. Jakuba v Brně – II. etapa“ (obr. 13). Nejpodstatnější část terénního výzkumu probíhala od května do prosince 2011. Dle postupu stavebních prací byl výzkum rozdělen do čtyř základních částí.

První část představoval záchranný archeologický výzkum v prostoru stavební jámy nově budovaného vstupu do kostnice, který byl situován při jihozápadním nároží kostela (obr. 14). Výzkum zahrnul i trasu nově položených inženýrských sítí (celkově cca 140 m²). Kromě základových zdív kostela a přistavěné kaple byly veškeré archeologické situace exkavovány až na úroveň geologického podloží.

Překvapivým zjištěním byla skutečnost, že západní část zkoumané plochy nebyla zprvu součástí svatojakubského hřbitova. Nalezeno zde bylo několik blíže neurčených jam souvisejících s měšťanskou zástavbou. Jednu z nich lze interpretovat jako destrukci ražené podzemní prostory (sklepa či lochu). Jasným dokladem zřejmě dřevohliněné stavby byla řada sloupových jam, do nichž byly původně usazeny vertikální dřevěné konstrukční prvky. V interiéru budovy se nacházela suterénní část, snad sklípek (cca 2,5 x 2,5 m). Než byl zasypán, byl využit k pohřbívání zemřelých (72 jedinců). Zřejmě tedy došlo k odkoupení patřičné parcely a k jejímu připojení k sakrálnímu okrsku svatojakubského kostela se hřbitovem. Není vyloučeno, že popsané doklady zástavby mohly náležet ještě k někdejší osadě cizích kolonistů. Ti se

zde usadili na počátku 13. století a spolupodíleli se na založení města Brna.

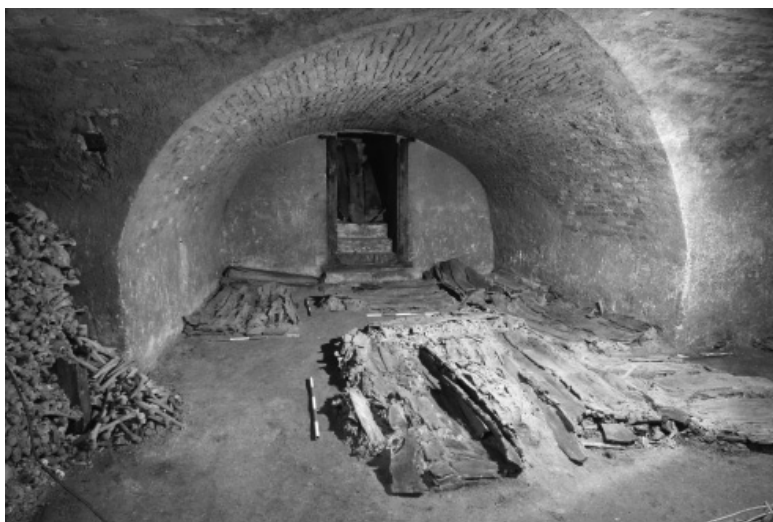
Zkoumány byly kosterní ostatky 588 jedinců (obr. 15). Kromě toho byly vyzvednuty tisíce dalších lidských kostí, které se ocitly během dlouhé historie hřbitova v druhotných polohách (zásypech mladších hrobových jam, inženýrských sítí, apod). Před závěrečným vyhodnocením se zdá, že většina zkoumaných pohřbů náležela do 13.–15. století. Hroby z mladších období byly ve většině exkavovány při rekonstrukci náměstí v roce 2004.

Druhou část výzkumu představoval archeologický dohled při „vyklízení“ krypty pod západní částí kostela. Ta byla druhotně využita jako kostnice (obr. 16). „Vyklízení“ se tedy týkalo přítomných kosterních ostatků. Zpřístupněna byla prostřední a jižní část krypty (cca 140 m³ lidských kostí). Odebráno bylo několik stovek archeologických nálezů. Jednalo se především o zlomky keramických nádob. Dále byly přítomny fragmenty textilních, kožených, skleněných a kovových předmětů. V kryptě

Obr. 17. Jakubské náměstí (A032/2011). Pohled od východu na hromadný hrob v kryptě kostela.

Abb. 17. Jakubské-Platz (A032/2011). Ansicht von Osten auf das Kollektivgrab in der Krypta der Kirche.

Obr. 18. Jakubské náměstí (A078/2011). Pohled od západu na pohřby v dřevěných rakvích v kryptě kostela.

Abb. 18. Jakubské-Platz (A078/2011). Ansicht von Westen auf die Bestattungen in Holzsärgen in der Krypta der Kirche.

bylo dále umístěno 24 pohřbů v dřevěných rakvích. Byly předmětem samostatného výzkumu (viz dále).

Po „vyklizení“ krypty následoval výzkum přítomných zahloubených archeologických situací, které by byly zničeny výkopovými pracemi stavby. Objeveny byly dvě zásadní situace. Jedna byla interpretována jako založení dosud blíže neurčené stavby. Zřejmě se mohlo jednat o základ jedné z partií některého z předchůdců stávajícího kostela. Přesné vyhodnocení bude známo až po pečlivé analýze všech dosud získaných poznatků. Druhou situací byl hromadný hrob v jihozápadním rohu největší (prostřední) prostory krypty. Obsahoval 23 jedinců a množství dalších lidských kostí (obr. 17). Zemřelí byli vybaveni růženci a dalšími přídavky (krucifix, medailonky); zachovaly se relikty textilních oděvů (především čepců), nalezena byla také jedna mince.

Čtvrtou část výzkumu tvořila stavebně historická dokumentace a analýza samotného objektu krypty. Sestává ze tří základních prostor spojených dvěma průchody. Do střední části krypty ústí vstup z kostela. Předběžně lze prohlásit, že jde v obecném pohledu o jednorázový stavební počín. Časově ho můžeme i s určitou podporou dendrochronologií získaných dat zařadit do 2. poloviny

17. století. Západní stěnu největší (prostřední) prostory tvoří základové zdivo někdejšího předchůce kostela (za současného stavu bádání jde o 2. stavební fázi). V 18. století byly ke kryptě z jižní strany připojeny prostory nově budovaných kostnic (Černá, Zůbek 2012a).

Jakubské náměstí, parc. č. 45 (akce A078/2011). Novověk. Kostel. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl proveden v souvislosti s realizací stavby „Zpřístupnění brněnského podzemí – Kostnice u sv. Jakuba v Brně – II. etapa“. Jednalo se o akci navazující na výzkum A032/2011 (viz předchozí). Konkrétním předmětem byla dokumentace a exkavace pohřbů v dřevěných rakvích, které byly objeveny při „vyklizení“ krypty pod svatojakubským kostelem (obr. 18).

Zkoumáno bylo 24 subjektů (obr. 19, 20). Většina rakví byla zdobena malbami. Stav dochování kosterních zbytků byl ve většině případů špatný. Přítomno bylo 6 nedospělých jedinců. Výbavu většinou představovaly textilní a kožené součásti oděvu, růžence a křížky (Kolařík et al. 2011).

Obr. 19. Jakubské náměstí (A078/2011). Preparace jednoho z pohřbů v kryptě kostela.

Abb. 19. Jakubské-Platz (A078/2011). Präparierung einer der Bestattungen in der Krypta der Kirche.

Obr. 20. Jakubské náměstí (A078/2011). Příprava nejzachovalejšího pohřbu v rakvi na transport z krypty.

Abb. 20. *Jakubské-Platz (A078/2011). Vorbereitung der besterhaltenen Sargbestattung auf den Transport aus der Krypta.*

Jánská 2, dům U červeného raka, parc. č. 192 (akce A96/2011). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum v prostoru domu Jánská 2 v Brně byl vyvolán celkovou rekonstrukcí stavby (Merta 2011b). Parcela domu Jánská 2 vytváří jihovýchodní nároží ulice Jánské s ulicí Masarykovou. Na parcele domu se doposud neuskutečnil žádný záchranný archeologický výzkum.

Vzhledem k historickému objektu lékárny se domu č. p. 444 věnuje vcelku rozsáhlá odborná literatura (naposledy souhrnně i s patřičnou literaturou Flodrová 2003). Historickou topografií se pokouší řešit Oldřich Vičar (1965). V roce 2009, před zahájením rekonstrukce domu, byl realizován stavebněhistorický průzkum (Merta 2009).

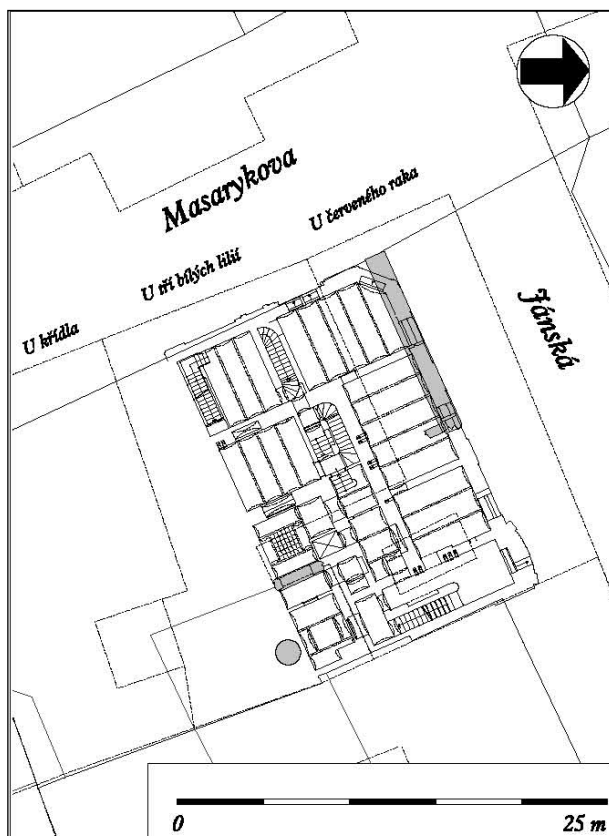
Před rokem 1907 došlo ke zbourání trojice sousedních domů na ulici Ferdinandově (Masarykově) – dům č. p. 444 „U červeného raka“, dům č. p. 443 „U tří bílých lilií“ a dům č. p. 442 „U křídla“. Na místě těchto tří domů byly nově vyměřeny parcely dvě – parc. č. 192 a parc. č. 193. Na parcele č. 192 byl v roce 1907 postaven dům Jánská 2 (Masarykova 1–3), který si ponechal název „U červeného raka“ a na parcele č. 193 dům Masarykova 5. Dnešní dům Jánská 2, č. p. 444, tak stojí na parcele bývalého domu 444 a na polovině sousední parcely domu 433 (Zatloukal 2002, 596; Merta 2009).

Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil formou dohledu nad zemními pracemi v prostorech 1. podzemního podlaží domu (obr. 21). V průběhu rekonstrukce

sklepů domu byly odkryty základy severní zdi domu. Jak se ukázalo, k založení byla využita substrukce starší zdi (s. j. 900) v délce asi 5,0 m. Smíšené zdivo lze dle charakteru považovat za součást stěny sklepa, jež můžeme datovat do období pozdního středověku, případně raného novověku. Sklep by se podle ikonografických pramenů měl nacházet pod severní polovinou domu, což znamená, že jeho pozůstatky jsou v současnosti pod vozovkou ulice Jánské.

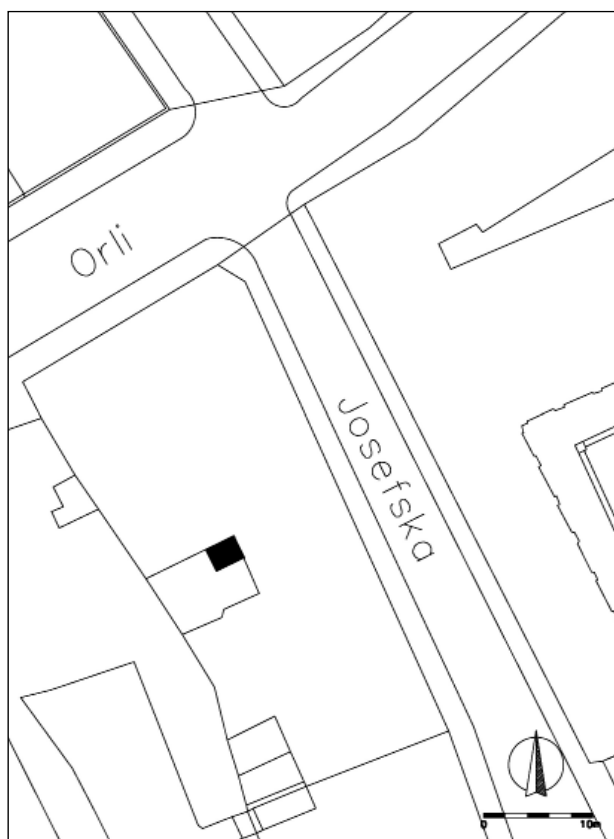
Dle ikonografie a nejstarších plánů města víme, že u domu stávala již ve středověku věž (Merta, Peška 2007, 209–210). Věž je zachycena na vedutách z dílny malířů Hieronyma Benno Bayera a Hanse Jörga Zeisera (1645), tedy pro období po roce 1645, na mladších vedutách již není. Při zemních pracích v rámci rekonstrukce sklepních prostor bylo odkryto v úrovni základů zahloubených do sprašového podlaží kamenné zdivo (s. j. 902) v místech, kde by se měla nacházet západní stěna věže. Vzhledem k nálezovým okolnostem je však spojitost zdi s věží velmi nejistá.

Záchranný archeologický výzkum přinesl zřejmě jediné možné, byť velmi kusé informace ke stavební historii domu, respektive k jeho stavební podobě před rokem 1907.

Obr. 21. Jánská ulice č. 2, dům U červeného raka (A096/2011). Vyznačení plochy výzkumu v úrovni 1. podzemního podlaží domu.

Abb. 21. *Jánská-Straße Nr. 2, Haus Zum roten Krebs (A096/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche auf der Ebene des ersten Untergeschosses des Hauses.*

Obr. 22. Josefská ulice č. 2 (A033/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 22. Josefská-Straße Nr. 2 (A033/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Josefská 2, parc. č. 213 (akce A033/2011). Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum v prostoru dvorku ulice Josefská 2 byl vyvolán stavebním záměrem vybudování výtahové šachty přiléhající do severovýchodního kouta dvora (obr. 22). Nejstarší dochovanou lidskou aktivitou zabírající celý prostor hloubené jámy byly zásypy objektu datované na základě nečetných keramických zlomků do období závěru 13. a počátku 14. století. Jedná se o uložení s. j. 100, 101, 102 a 103, které mají charakter záměrného zásypu rozsáhlé jámy. Na základě zkušeností s archeologickými výzkumy v prostředí středověkých měst můžeme zmíněné zásypové horizonty považovat za cílený zánikový zásyp suterénu dřevohliněné stavby. Stěny ani dno objektu nebyly zachyceny. Na zánikový horizont suterénu navazovala v řezu P2 lokálně zachycená stratigrafická sekvence vrstev naznačující nárůst terénu v průběhu středověku. Jedná se o vrstvy s. j. 105, 106 a 107, přičemž vrstva s. j. 107 sestává z metabazitového štětu naznačujícího komunikační charakter těchto úrovní (Holub 2011c).

Joštova ulice, Komenského náměstí, Údolní ulice, parc. č. 587, 769, 773, 774, 775, 776 (akce A054/2010).

Středověk, novověk. Město, předměstí, fortifikace. Záchranný výzkum.

V souvislosti s realizací stavby „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce ulice Joštova: II. etapa“ proběhl od 7. 7. 2010 do 20. 6. 2011 záchranný archeologický výzkum (obr. 23, 24, 25).

Archeologický výzkum ověřil na dotčeném území poměry svrchní partie geologického podloží. Tvořil ji půdní typ, který dosedal na poměrně mohutnou sprašovou návěj. Odlišný charakter mělo podloží v prostoru křižovatky před průčelím chrámu Jana Amose Komenského. Podle makroskopického ohledání jevílo silné ovlivnění vodou.

Antropogenní aktivity pravěkého či raně středověkého stáří nebyly zaznamenány. Nenarazil na ně ovšem ani žádný z dosavadních archeologických výzkumů, které se

Obr. 23. Joštova, Komenského náměstí, Údolní (A054/2010). Plocha staveniště.

Abb. 23. Joštova-Straße, Komenského-Platz, Údolní-Straße (A054/2010). Baufläche.

Obr. 24. Joštova, Komenského náměstí, Údolní (A054/2010). Pohled od východu na jednu ze zkoumaných sond.

Abb. 24. Joštova-Straße, Komenského-Platz, Údolni-Straße (A054/2010). Ansicht von Osten auf einen der Grabungsschnitte.

Obr. 25. Joštova, Komenského náměstí, Údolní (A054/2010). Pohled od západu na sondy zkoumané v západní části Joštovy ulice.

Abb. 25. Joštova-Straße, Komenského-Platz, Údolni-Straße (A054/2010). Ansicht von Westen auf die Grabungsschnitte, die im westlichen Teil der Joštova-Straße untersucht wurden.

v daném prostoru či v jeho bezprostřední blízkosti uskutečnily. Toto území se tehdy zřejmě nejevilo jako příhodné k osídlení.

První sídelní využití prostoru je nutné spojovat až s obdobím vzniku a existence středověkého města. Kolem něho se vytvořil prstenec předměstského osídlení. Při výzkumu byly zachyceny antropogenní aktivity datované do vrcholného středověku a raného novověku. Většinou se jednalo o jámy blíže neurčené funkce. Některé subjekty lze označit za suterénní části dřevohliněných staveb a odpadní jímky. Ty byly dokumentovány v západní části rekonstruované partie Joštovy ulice. Představovaly tedy zřejmě pozůstatky někdejší zástavby osady zvané Švábka. Předběžně lze některé ze situací na základě keramického materiálu datovat do 13. století. Směrem k východu převažovaly jámy obsahující zlomky keramiky 15.–16. století.

V dalším období nastává výrazný nárůst terénu prostřednictvím navážek. Z velké části ho lze spojovat zřejmě s terénními úpravami, které souvisely s výstavbou bastionového opevnění ve 2. polovině 17. a v 18. století.

Z barokního opevnění zachytil archeologický výzkum ve východní části staveniště příkop s vyzdáním jeho vnější stěny. Toto vyzdění bylo archeologicky dokumentováno vůbec poprvé. V předpolí opevnění byly odkryty další zděné konstrukce. Většinou představovaly pozůstatky novověké zástavby. Některé z budov bude zřejmě možné ztotožnit se stavbami zakreslenými na plánech z 19. století.

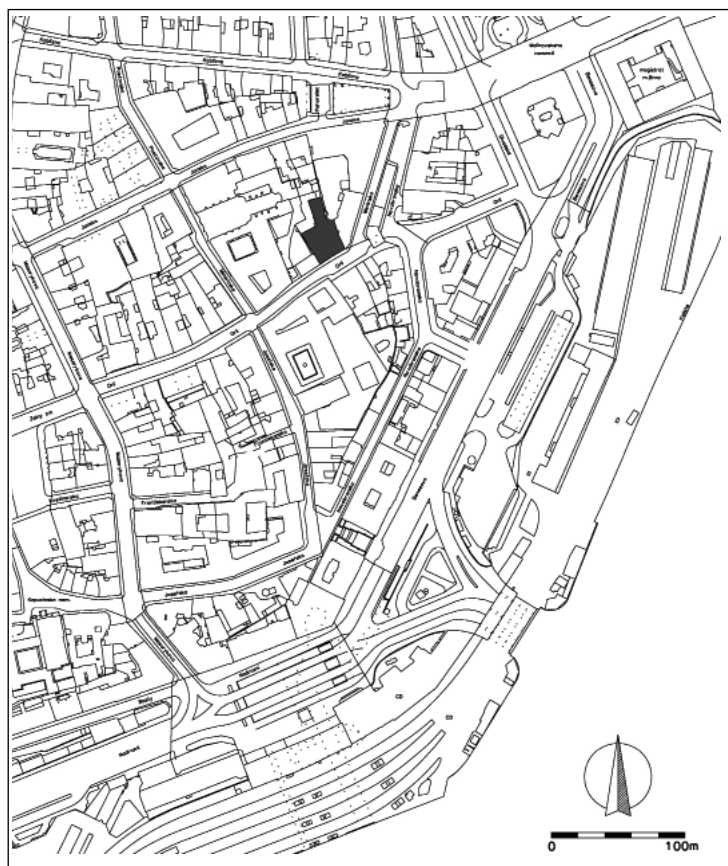
Po zrušení opevnění ve 2. polovině 19. století docházelo k postupnému budování zástavby a uliční sítě až do podoby dnešních dnů. Předmětný archeologický výzkum vzhledem ke svým podmínkám postihoval toto období

jen okrajově, dokumentoval pouze vybrané aktivity. Výrazným fenoménem byla stará kanalizační síť, sestávající většinou z cihel zděných kanálů (Černá, Zúbek 2012b).

Orlí 19-21, parc. č. 165, 166 (akce A075/2008). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum v prostoru ulice Orlí byl vyvolán realizací projektu výstavby Hudebně dramatické laboratoře JAMU v Brně. Archeologický výzkum probíhal v několika etapách. V závěrečných měsících roku 2008 a na jaře roku 2009 proběhla stěžejní část archeologického výzkumu realizovaná na většině zkoumané plochy formou předstihového výzkumu. Na sklonku léta a v průběhu podzimu 2010 proběhly výkopové práce v prostoru dříve ponechaných statických bloků a v prostoru realizované stavební jámy, stejně jako v dříve nepřístupném prostoru po snesení konstrukcí sklepů. Naposledy na přelomu února a března 2011 byly dokumentovány náleзовé situace v prostoru sklepů při ulici Orlí (Holub 2012c; obr. 26).

Trasa dnešní Orlí ulice odráží s určitými změnami komunikaci vedoucí od Starého Brna na Cejl, do Zábřovic a dále do Moravského krasu, která byla používána už v raném středověku, nejspíše od 12. století. To nám dokládají nálezy ze 2. poloviny 12. století, učiněné po obou stranách ulice, samotná cesta ale mohla být pochopitelně staršího data než osídlení kolem ní. Po založení města se ulice vytýčená touto trasou nazývala Měniná (platea Menensis) a Před Měninou branou (ante portam Menensem), jak nám dokládají městské knihy z poloviny 14. století (Vičar 1965, 271–272). Pod těmito názvy byla známa až do 19. století, kdy její část získala podle předchůdce dnešního č. 7, hostince „U černého orla“ jméno Černoorelská. Později pojmenování Adlergasse nebo Schwarzadlergasse přešlo na celou ulici a používá se

Obr. 26. Orlí ulice č. 19-21 (A075/2008). Vy-
značení plochy výzkumu.

Abb. 26. Orlí-Strasse Nr. 19-21 (A075/2008).
Abgrenzung der Grabungsfläche.

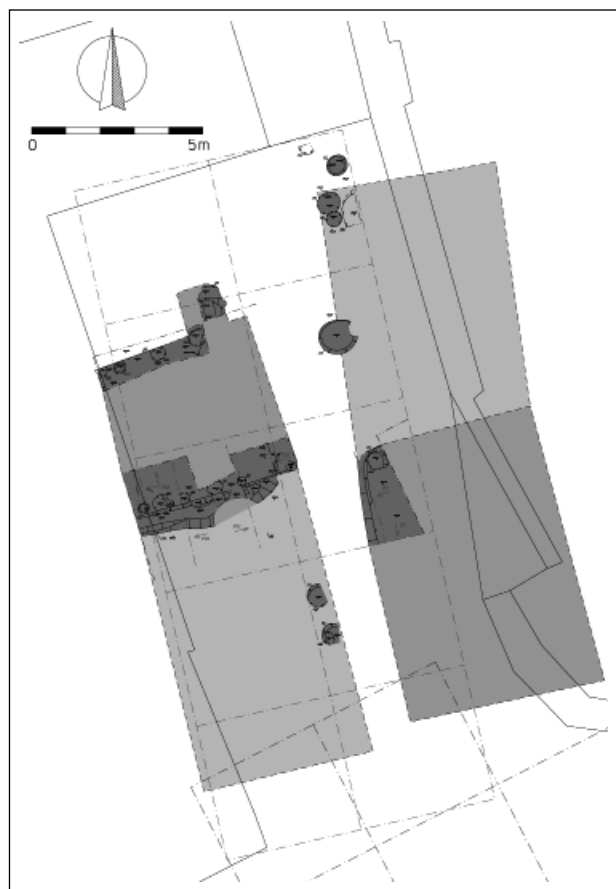
do dnes (Flodrová 1997, 173). Původní průběh ulice si dodnes zachovává jižní fronta a severní fronta v západní části ulice. Severovýchodní fronta byla ve středověku určována především hranicí minoritského kláštera, založeného okolo r. 1240 a postupně rozšiřovaného o okolní městiště (Foltýn a kol. 2005, 167–172; Procházka 2000, 65–72). Poškozena byla již při obléhání Brna Švédy r. 1645 a zejména pak při leteckém útoku r. 1944, jemuž padly za obětí oba barokní domy na zastavované parcele. R. 1950 byla postavena provizorní přízemní zástavba (Černoušková, Svoboda 2001).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném východním svahu spadajícím od Petrova k nivě říčky Ponávky, dnes kanalizované. Svrchní geologické podloží tvoří holocénní půdní typ na kvartérním sprašovém souvrství.

V podloží těchto sedimentů se nacházejí štěrky a písky původní nivy Ponávky, místy zvodnělé. Pod těmito štěrky jsou uloženy tuhé a nepropustné třetihorní jíly, tzv. tégly. Nadmořská výška lokality se pohybuje kolem 211 m n. m.

V rámci archeologického výzkumu byl sledován geologický řez lokalitou, na jehož bázi se nacházely štěrky a písky uložené zde v souvislosti s dávným výskytem vodoteče v tomto prostoru. Navazují jílovité hlíny následované opět sekvencí písků. Geologickou situaci lokality uzavírá sprašová návěj s. j. 100 s patrnými pohřbenými půdními horizonty, završená vyvinutým holocénním půdním typem s. j. 101. Na dolní hranici sprašové návěje byly zachyceny dva kly mastodonta či mamuta. V dolní části sprašové návěje byly sledovány mrazové klíny tvořící při plošném začišťení tzv. polygonální půdy.

Archeologický výzkum realizovaný na parcelách Orlí 19 a 21 poskytl bohatý informační a nálezový materiál doplňující výraznou měrou dosud známé informace o tomto prostoru. Nejstarší archeologické nálezy lze datovat do průběhu 2. poloviny 12. století, kdy se zde poměrně bujaře začalo vyvíjet předměstské osídlení. Postupem času dostávala podoba tohoto sídliště již téměř městský charakter, což dokládají nálezy suterénů dřevohliněných staveb (obr. 27). Tento kontinuální vývoj byl snad přerušen před polovinou 13. století lokací minoritského kláštera v těsném sousedství. V průběhu 14. století doklady o výrazném osídlení známém z ostatních částí středověkého Brna chybí. Další výrazné osídlení přichází až v 15. sto-

Obr. 27. Orlí ulice. č. 19-21 (A075/2008). Situace dřevohliněné zástavby na parcele.

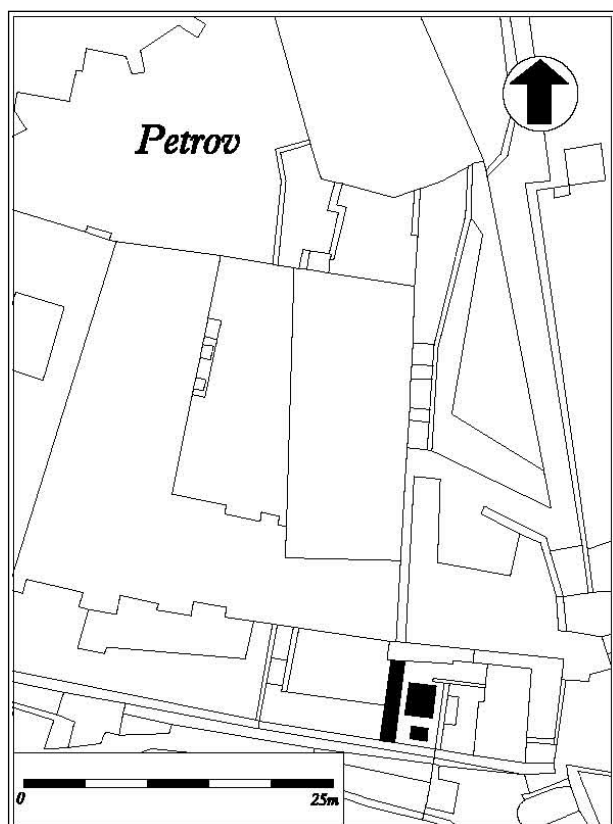
Abb. 27. Orlí-Strasse Nr. 19-21 (A075/2008). Verteilung der Holz-Lehm-Bebauung auf der Parzelle.

letí a nese s sebou všechny typické znaky, jako je stavba zděných staveb, budování odpadních jímek a další.

Co se týče nálezového materiálu, je přínosný zejména soubor nejstarší keramické produkce a s ním spojený nálezný prsten se štítkem z barevného kovu, dále potom bohatý nálezový soubor pocházející z odpadní jímky s. s. j. 051, z níž pochází také nálezný mince, či reliéfní dlaždice s erbem pánů z Dražic.

V severní a severovýchodní části parcely je patrný značný nárůst terénu v období od 12. do 2. poloviny 13. století. Po časovém hiátu následují další pozorované terénní úpravy a navýšení v průběhu 15. století. V období novověku byl terén dvora upraven minimálně jedním horizontem valounové dlažby, zachycené v reliktech v prostoru čtverců 4 a 6. Interiér průjezdu byl upraven cihelnou dlažbou. Tím jsou výrazné úpravy terénu na parcele uzavřeny.

Z pohledu historického vývoje obou parcel se jako velmi zajímavá jeví především již výše zmíněná časová prodleva projevující se v absenci zástavby a odpadních jímek od 2. poloviny 13. do závěru 14. století. Lze uvažovat, že po prvotním osídlení území a po vzniku nejstarší městské architektury ovlivnilo založení sousedního minoritského kláštera celý prostor tak, že se dále nerozvíjel. Naopak veškerá zástavba v této oblasti zanikla a dále

Obr. 28. Petrov – Denisovy sady (A016/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 28. Petrov – Denisovy sady (A016/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

se rozvíjela až po změně podmínek v daném prostoru. Zatímco parcela Orlí 19 fungovala vzhledem k blízkému konventu minoritů v jakési zkrácené podobě a respektovala tak současný rozsah klášterního areálu, sousední parcela Orlí 21 zasahovala svou délkou hluboko do vnitrobloku. Následuje již typický vývoj měšťanských parcel v období pozdního středověku a novověku.

Petrov – Denisovy sady, parc. č. 345/1 a 345/2 (akce A016/2011). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V květnu 2011 došlo v prostoru parkánu jižně před domem Petrov 3 ke vztyčení tzv. Papežského kříže. V souvislosti s tím byly hloubeny výkopy pro jeho základy a základy pro městský mobiliář, který byl umístěn v blízkosti kříže. Zároveň proběhly práce ve spojitosti s obnovením tarasní zidky západně základů kříže. Akce byla doprovázena záchraným archeologickým výzkumem realizovaným formou dohledu. Výkopy byly v úrovních stratigraficky nejstarších situací částečně dokořeny, vzniklé profily byly průběžně dokumentovány.

Lokalita se nachází cca 50 m jižně presbytáře kostela sv. Petra a Pavla, na zlomu, kde se skalní podloží přikře

Obr. 29. Petrov – Denisovy sady (A016/2011). Pohled na zdivo šije schodiště branky v parkánové zdi z poloviny 14. století.

Abb. 29. Petrov – Denisovy sady (A016/2011). Ansicht auf das Mauerwerk des Treppenhalses des Tors in der Zwingermauer aus der Mitte des 14. Jahrhunderts.

láme do nivy řeky Svatky (obr. 28; k lokalitě Petrského vršku viz Procházka 2000; Borský et al. 2006).

Ve výkopech pro základy kříže i pro znovuzaložení tarasní zdi se podařilo dokumentovat místní stratigrafii. V nejsevernější části profilu XX bylo dosaženo skalního podloží, které vykazovalo známky umělého srovnání. Na něm se nacházela shořelá vrstva snad nějaké dřevěné konstrukce, kterou můžeme datovat do období raného středověku. Nepodařilo se zde získat průkaznější nálezo- vý materiál. Na této úrovni se pak již vytvořilo relativně mohutné vrcholně středověké souvrství. Pro toto období pak byla asi nejzajímavější planýrka shořelé dřevohlině- né stavby z období po polovině 13. století. Z nálezové situace není jasné, zda se planýrka nacházela „in situ“, byla sem na toto místo přemístěna nebo se do těchto míst zřítla. V posledně jmenovaném případě bychom mohli uvažovat o nějaké konstrukci související s městskou hradbou, respektive na ní umístěné. Na středověkém sou- vrství se pak nacházely vrstvy novověké až recentní.

Menší výkop umístěný při vnitřní straně parkánové zdi pak odkryl pozůstatky vyzdění šije schodiště branky proražené a vyzdění do parkánové zdi (obr. 29). Schodiš- tě se zalamovalo podél parkánové zdi, bylo vyzdění z ka- mene, ojedinele v něm byly sekundárně použity kamenic- ké články. Z vlastního schodiště byly doloženy kamenné stupně, dokumentovány byly dva. Vlastní vstup pak byl vyzděn z vysokých cihel. Záklenuk byl segmentový (půl- kruhový), předpokládaný kamenný portál se odkryt nepodařilo. Dle stavební technologie lze stavbu datovat do 2. poloviny 14. století. Tomu odpovídala i stratigrafie, do níž byla stavba zapuštěna. Branku můžeme označit jako výpadovou. Souvisela s ní s největší pravděpodobností i věžovitá stavba umístěná na městské hradbě východně domu Petrov 3. Tato stavba interpretovaná jako altánek (Borský 2011) má jádro vystavěné z vysokých cihel na polskou vazbu. Na středověké konstrukce pak nasedají novověké stavební úpravy dávající celé stavbě současný vzhled. Její umístění i funkci s největší pravděpodobností vysvětluje právě odkrytá výpadová branka.

Obr. 30. Křídlovická ulice č. 18 (A070/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 30. Křídlovická-Straße Nr. 18 (A070/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Výzkum doložil stratigrafii Petrského vršku na expo- nované jihovýchodní straně a to od raného středověku po současnost, stejně tak přinesl některé zásadní informace ke stavebním dějinám, a to zejména městské fortifikace. Je tedy zřejmé, že Petrské návrší skrývá ještě mnohé zá- važné situace k nejstarším dějinám města Brna.

K. Ú. STARÉ BRNO

**Křídlovická 18, parc. č. 192, 1591 (akce A070/2011).
Novověk. Město. Záchranný výzkum.**

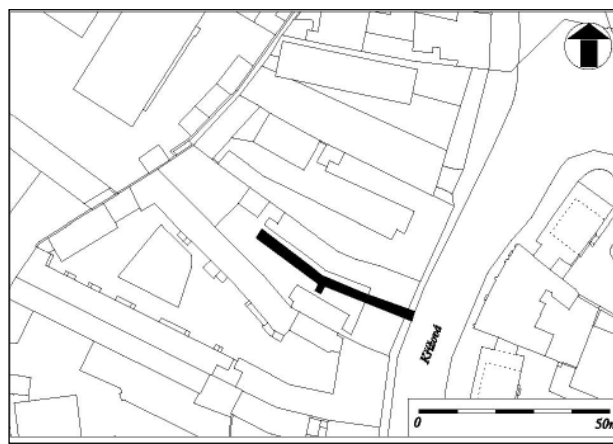
Zemní práce při realizaci stavební jámy pro novostav- bu bytového domu rozkládajícího se na celé ploše parcely doprovázel záchranný archeologický výzkum formou do- hledu (Merta 2011c).

Zkoumaná plocha se nachází při jižní straně ulice Kří- dlovické (obr. 30), která je v podstatě pozůstatkem stej- nojmenné vesnice, založené zřejmě ve 13. století (první písemná zmínka je z roku 1314; Kuča 2000, 427).

Výkopové práce dosahující zhloubení cca 1,4 m pro- tí stávající úrovni terénu nezasáhly žádné terénní situa- ce, které bychom mohli považovat za typicky antropoge- nní. V ploše stavby byl zachycen pouze tzv. zahradní horizont, který se vytvořil v průběhu novověku na star- ších povodňových hlínách v inundaci vodoteče Svatky. Zahrady v těchto místech dokládají i nejstarší brněnské mapy z počátku 19. století. Případné archeologické teré- ny se mohou nacházet pod těmito souvrstvími.

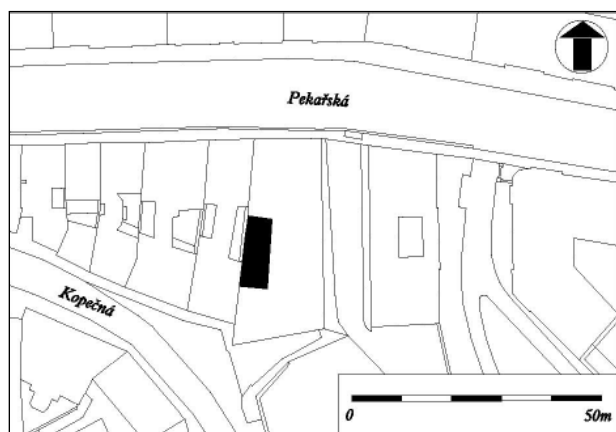
**Křížová 18, parc. č. 97 (akce A089/2011). Středo-
věk, novověk. Město. Záchranný výzkum.**

Záchranný archeologický výzkum byl realizován v sou- vislosti s opravou kanalizace ve dvoře domu Křížová 18 (Holub, Merta 2011). Dokumentován byl výkop v délce cca 25 m, který měl maximální hloubku 3 m oproti stá- vajícímu povrchu. Výkop byl kolmý na ulici Křížovou, dosáhl uliční čáry (obr. 31).

Obr. 31. Křížová ulice č. 18 (A089/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 31. Křížová-Straße Nr. 18 (A089/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

Obr. 32. Pekařská ulice č. 9 (A089/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 32. Pekařská-Straße Nr. 9 (A089/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

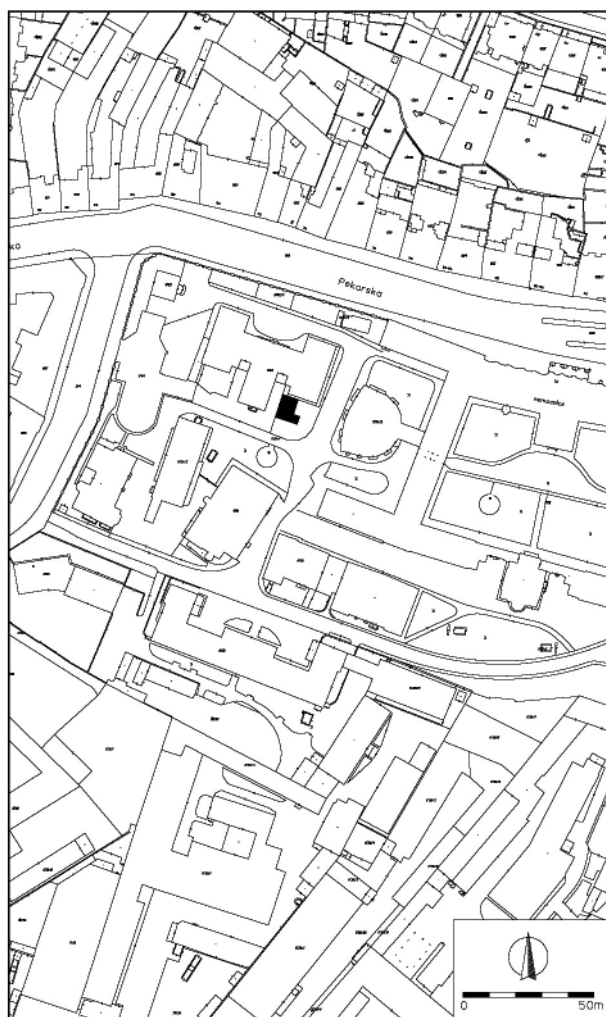
V minulosti byl dokumentován podobný výkop v sousedním domě Křížová 14, výzkum doprovázel i rekonstrukci kolejového svršku v prostoru křižovatky Křížová, Václavská (Zapletalová, Peška 2004; 2005). Parcela se nachází cca 100 m od lokality U modrého lva, v předpokládaném perimetru nejstaršího historického osídlení Starého Brna (naposledy i se starší literaturou Procházka, Wihoda, Zapletalová 2011).

V rámci výzkumu se podařilo zachytit stratigrafii od období raného středověku po současnost. Nejstarší situace, vzniklé primárně na úrovni podloží, lze předběžně datovat na přelom 11. a 12. století. Jednalo se o jeden zahloubený objekt a „kulturní“ vrstvu. Následovalo 0,6 m mocné souvrství povodňových hlín, které raně středověké osídlení překrylo. Na těchto povodňových hlínách se pak rozvinuly vrcholněstředověké aktivity reprezentované reliktem nadzemní části dřevohliněného domu zaniklého požárem někdy na sklonku 13. století. Do jeho planýrky pak byla vystavěna pec s kamennými základy, jež měla nejméně dvě funkční fáze. Pec můžeme interpretovat pravděpodobně jako potravinářskou. Jestli byla součástí nějakého domu nebo stála soliterně, nelze zodpovědět. Nad těmito nálezy pak byly zachyceny blíže nespécifikovatelné situace z raného novověku. Nepodařilo se zjistit žádné pozůstatky zástavby, které by bylo možné k danému období přiřadit. Vlastní dům, který se dnes na parcele nachází, byl vystavěn před rokem 1850. Tato stavba představuje jeden z nejautentičtějších domů tohoto období, které se na území Brna nachází.

Výzkum se v současné době nachází ve fázi zpracování.

Pekařská 9, parc. č. 1162 (akce A089/2011). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum formou dohledu doprovázel zemní práce prováděné v souvislosti s odvlh-

Obr. 33. Pekařská ulice č. 53 (A020/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 33. Pekařská-Straße Nr. 53 (A020/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

čením zdiva v prostoru dvora domu (Merta 2011d; obr. 32).

Nájemní dům byl postaven na místě starší zástavby (sahající až do období vrcholného středověku) jižní strany ulice Pekařské někdy kolem roku 1850. Dvůr se nachází v místě prudkého svahu, takže terén v těchto místech musel být v době výstavby domu dorovnan, což zachytily dokumentované výkopy. Starší než klasicistní aktivity zachyceny nebyly.

Pekařská 53, parc. č. 1757/1 (akce A020/2011). Středověk, novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

V souvislosti s realizací stavby „Pracoviště chladu MR, budova M – zdroj chladu“ proběhl na přelomu dubna a května 2011 záchranný archeologický výzkum (obr. 33).

Obr. 34. Pekařská ulice č. 53 (A020/2011). Pohled na průběh exkavace od jihu.

Abb. 34. Pekařská-Straße Nr. 53 (A020/2011). Ansicht von Süden auf den Verlauf der Ausgrabung.

Nově budovaný objekt „chladírny“ se nachází v prostoru, o němž z písemných pramenů víme, že zde roku 1238 založil měšťan Rudger s manželkou Hodavou „na prosbu brněnských měšťanů“ a na podporu města špitál sv. Ducha. Ten se po zakladatelově vstupu do řádu sv. Jana Křtitele Jeruzalémského roku 1243 dostal do johannitské správy. Johannitská komenda byla postavena v jeho sousedství. Zrušena byla v roce 1900. Šachta „chladírny“ byla situována do míst, kde stávala jedna z budov johannitského komplexu. Výzkum dokumentoval část jejich

Obr. 35. Kounicova ulice (A014/2011). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 35. Kounicova-Straße (A014/2011). Abgrenzung der Grabungsfläche.

reliktů. Stáří však bylo novověké. Nejstarší antropogenní aktivity pocházely ze 13. století (3,50 m od dnešního povrchu; obr. 34). Většinou náležely k výrobnímu areálu. Jeho nejvýraznější složku představovala drobná povrchová, nebo jen mírně zahlobená otopná zařízení – picky. Na zkoumané ploše o výměře cca 5 x 5 m jich bylo zachyceno pět plus další dva méně výrazné či zničené subjekty. Budovány nebyly všechny ve stejné době. Některé měly ve své existenci dvě jasně rozlišitelné fáze. Dále byly dokumentovány popelovité vrstvy a jimi zasypané jámy. Areál snad souvisel s kovářskou výrobou (Černá, Zůbek 2012c).

K. Ú. VEVEŘÍ

**Kounicova ulice, parc. č. 1494/1, 1494/2 (akce A014/2011). Středověk, novověk. Předměstí. Záchran-
ný výzkum.**

Archeologický výzkum byl realizován v prostoru parčíku před budovou hotelu Continental při Kounicově ulici (obr. 35). V rámci archeologického výzkumu byly dokumentovány výkopy pro přeložky inženýrských sítí a dále archeologické situace odhalené ve stavební jámě hloubené pro zřízení podzemního parkoviště (Holub 2012d). Historicky není známo v této oblasti středověké osídlení, první postižitelné sídelní aktivity byly doposud známy z plánů z 19. století. Představovala je výstavba dělostřeleckých kasáren situovaná při severní hraně hloubené stavební jámy.

V první fázi archeologického výzkumu bylo přistoupeno k dokumentaci nálezových situací odkrytých v trasách přeložek inženýrských sítí. Jednalo se o odhalená základová zdiva budov výše zmíněných dělostřeleckých kasáren.

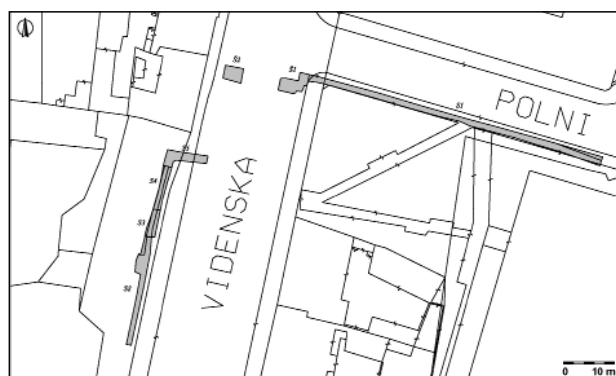
Pozůstatky novověké zděné zástavby byly zachyceny i v severní části hloubené stavební jámy. V její jižní části byly pak dokumentovány nálezové situace dokládající osídlení tohoto prostoru v průběhu 15. století. Jednalo se o odpadní jímku a v reliktech zkoumaný pozůstatek suterénu dřevohliněné stavby. Vzhledem k lokalizaci suterénu do sjezdu stavební mechanizace do prostoru stavební jámy nebylo možné tento dostatečně prozkoumat. Bylo zachyceno pouze jeho jihovýchodní nároží se stupňovitou vstupní šíjí přimykající se z východní strany.

Archeologický výzkum při hotelu Continental zjistil dosud neznámé osídlení měnící představy o podobě této oblasti na sklonku středověku.

K. Ú. ŠTÝŘICE

**Vídeňská ulice, p. č. 641/1, 640/8, 640/17, Polní ulice p. č. 433/1 (akce A058/2011). Raný středověk, novověk. Pohřebiště, sídliště, město. Záchran-
ný výzkum.**

V měsících srpnu a září 2011 proběhl záchraný archeologický výzkum, který byl vyvolán stavbou SO 06

Obr. 36. Viděnská a Polní ulice (A058/2011). Zaměření sond S1 až S5 a šachet Š1 a Š2.

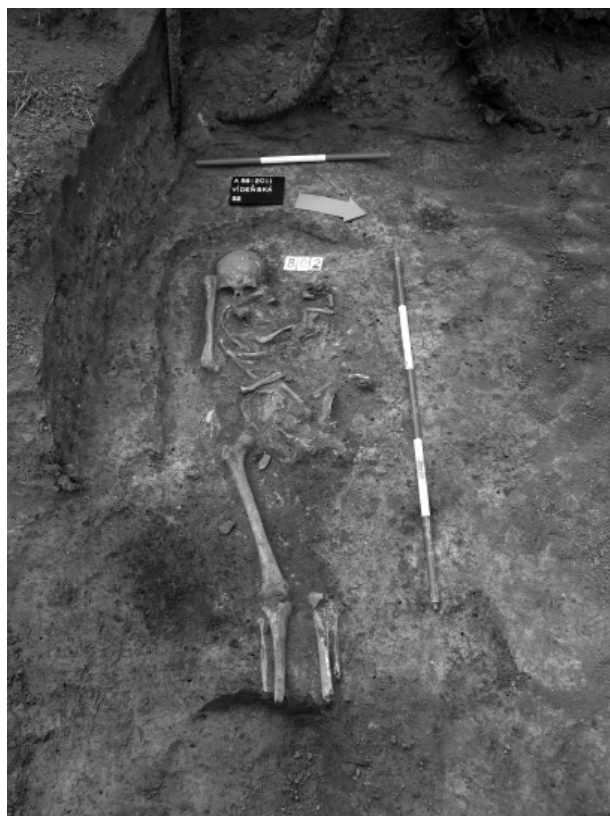
Abb. 36. *Viděnská- und Polní-Straßen (A058/2011). Vermessung der Grabungsschnitte S1 bis S5 und Schächte Š1 und Š2.*

prodloužení horkovodu a SO 15 přípojka horkovodu pro SO 01 „Obytný soubor Brno, Viděnská, domy A+B“.

Jednotlivé plochy výzkumu byly označeny podle postupu prací na sondy S1 až S5 a šachty Š1 a Š2 (obr. 36).

Geologické podloží je v prostoru zkoumané lokality tvořeno mocnou vrstvou spraše a sprašových sedimentů, které jsou uloženy na reliktech štěrků řeky Svatky. Svrchní část sprašového podloží, místy až 20 cm mocná, se odlišovala svojí výrazně žlutou barvou a byla od spraše (s. j. 129) pracovně oddělena (s. j. 100). V této úrovni se také nacházela většina paleolitických nálezů. V sondě S1 na ulici Polní byl na sprašovém podloží vyvinut holocénní půdní typ, který dosahoval místy mocnosti až 50 cm a západním směrem k ulici Viděnské vyzníval. V sondách S2 až S5 byl většinou odstraněn již v minulosti.

Sonda S1 při jižní straně ulice Polní byla vzhledem k postupu stavebních prací dokumentována pouze formou řezů. Sondy S2, S3 a S4 byly na základě zjištěných informací z výzkumu v roce 2009 (Holub et al. 2010, 395-432, zvl. 426-427) a po dohodě se stavbou zkoumány plošně. Mechanizací byla odstraněna pouze ornice o mocnosti 0,2 až 0,4 m a následné situace již byly preparovány ručně. V důsledku silného paleolitického osídlení v sondě S2 byla tato ještě rozdělena v metrovou čtvercovou síť označenou písmeny A až V, což umožnilo preciznější dokumentaci zjištěných paleolitických nálezů. V sondách S3 a S4 již v této síti nebylo pokračováno, a to z důvodu absence paleolitického osídlení, které v těchto místech bylo zničeno mladšími archeologickými situacemi (viz oddíl Paleolit). Sonda S5 byla dokumentována pouze formou řezů. Šachty Š1 a Š2 v ulici Viděnské byly dohledovány při jejich hloubení těžkou mechanizací a dokumentovány pouze fotograficky, neboť se vesměs nacházely v místech starších inženýrských sítí.

Obr. 37. Viděnská a Polní ulice (A058/2011). Raně středověký hrob (H 802) mladé ženy.

Abb. 37. *Viděnská- und Polní-Straßen (A058/2011). Frühmittelalterliches Grab (H 802) einer jungen Frau.*

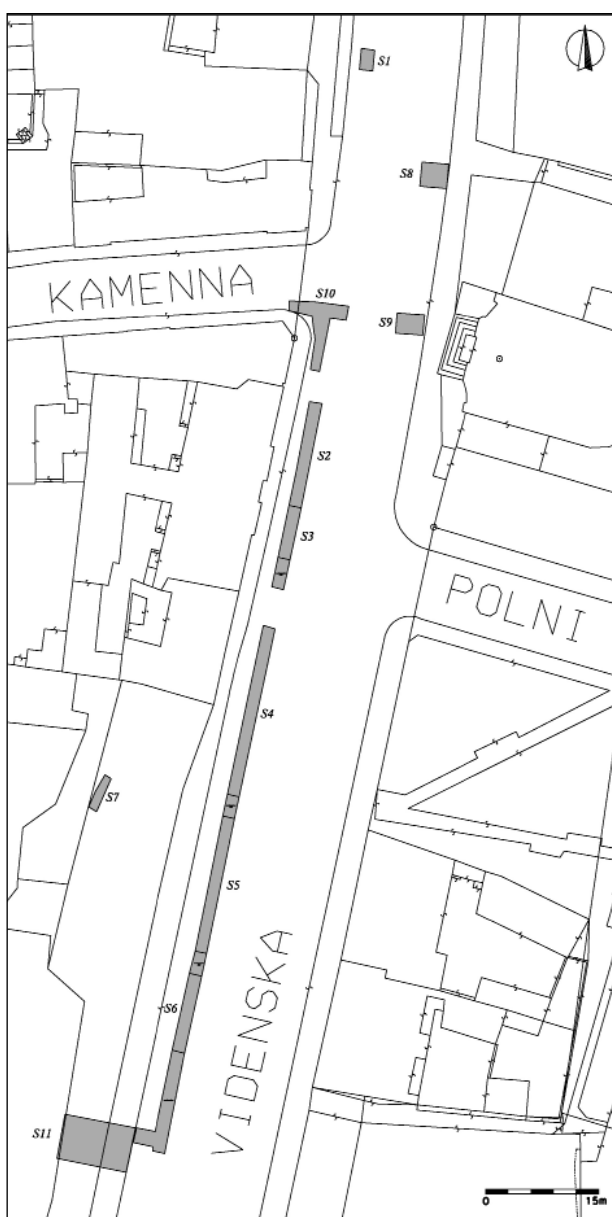
Záchranný archeologický výzkum při jižní straně ulice Polní a západní straně ulice Viděnské výrazně přispěl k doplnění našich informací o osídlení daného prostoru od pravěku po dnešek. Z pravěkého osídlení výzkum doložil již zmiňované paleolitické osídlení (viz oddíl Paleolit) a osídlení z období neolitu a eneolitu (viz oddíl Neolit a Eneolit) a snad i z pozdní doby bronzové (viz oddíl Doba bronzová).

Nejvýrazněji bylo výzkumem zachyceno osídlení mladší doby hradištní. To bylo v sondě S2 reprezentováno především nálezem 3 hrobů (H 800 – 802; obr. 37), které můžeme jednoznačně přiřadit k mladohradištnímu řadovému pohřebišti zjištěnému výzkumem v roce 2009 (Holub et al. 2010, 395-432, zvl. 426-427; Neruda et al. 2010). V sondách S2–S5 bylo mladohradištní osídlení detekováno sice pouze nálezy z druhotných poloh, v sondě S1 však byly zjištěny i jednotlivé výkopy tohoto období. Minimálně 4 objekty, přičemž i jedno pyrotechnologické zařízení, ukazují na pokračování výrobně-hospodářského sídliště z 11.–12. století zachyceného také výzkumem v roce 2009 (Neruda et al. 2010; Holub et al. 2010, 395–432, zvl. 426–427). To společně s výsledky jiných výzkumů v nejbližším okolí (souhrnně např. Zapletalová 2009,

192–210) potvrzuje teorii o pravobřeží Starého Brna jako hospodářského zázemí starobrněnské aglomerace 11.–12. století.

Období novověku zastupuje zděná odpadní jímka s. j. 510. Přibližně osm výkopů v sondě S1 se nepodařilo časově zařadit, je však pravděpodobné, že některé z nich patří období pravěku a raného středověku.

V sondě S4 a S5 byly dokumentovány výrazné výkopové aktivity novověkého až recentního stáří, z jejichž zásypu byla získána kolekce nálezů od paleolitu po dnešek. Zajímavé bylo i zjištění, že ve výkopech bylo deponováno relativně velké množství lidských kostí, které s největší pravděpodobností pocházejí z mladohradištního pohřebiště. Ty zde byly pravděpodobně druhotně

Obr. 38. Viděnská ulice (A053/2011). Zaměření jednotlivých sond S1-S7.

Abb. 38. Viděnská-Straße (A053/2011). Vermessung der Grabungsschnitte S1-S7.

uloženy při bližší neurčených terénních úpravách, jak by naznačovala skutečnost, že se zde nacházely převážně dlouhé kosti.

Viděnská ulice, p. č. 640/1, 678/1 (akce A053/2011). Raný středověk, novověk. Pohřebiště, sídliště, město. Záchranný výzkum.

V měsících srpnu a září 2011 proběhl záchranný archeologický výzkum, který byl vyvolán rekonstrukcí kanalizace pro stavbou „Obytný soubor Brno, Viděnská, domy A+B“.

Jednotlivé plochy výzkumu byly označeny podle postupu prací jako sondy S1 až S11 (obr. 38). Výkop kanalizace na ulici Viděnské (sondy S1 až S6) probíhal z větší části v linii starších inženýrských sítí. V délce více jak 100 m byla dokumentována zeď s. j. 900, kterou bohužel nejsme schopni bližší časově ani funkčně určit. Podloží, včetně holocénního půdního horizontu, bylo zachyceno až v sondě S11, která již z větší části zasahovala do plochy zkoumané v roce 2009 (akce A058/2011; Holub et al. 2010, 395–432).

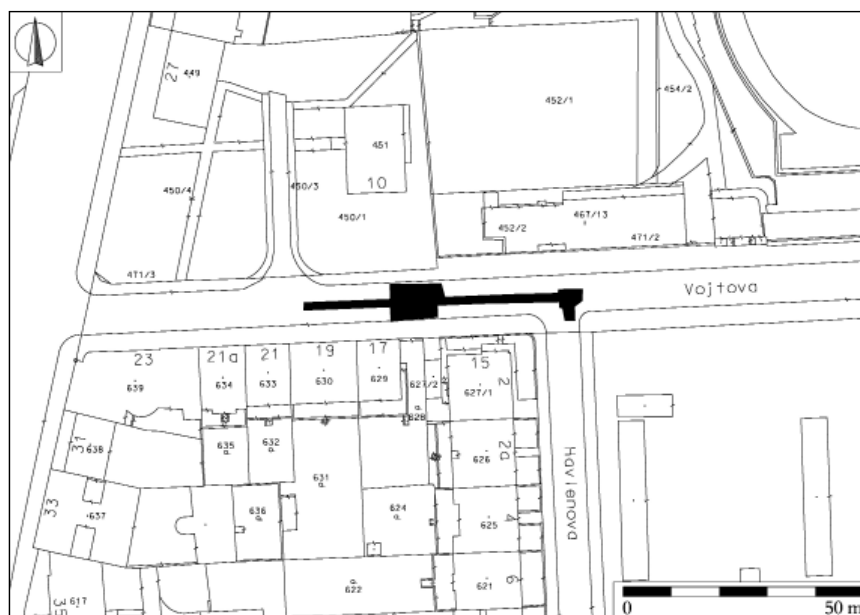
Výrazně archeologicky pozitivní byla sonda S7. Ta byla hloubena zcela neohlášeně za účelem nalezení staré kanalizace. Jednalo se o výkop o rozměrech 4,7 x 1,2 m orientovaný severojižním směrem. V hloubce 1 až 1,2 m se vzhledem k množství lidských kostí podařilo práce těžké mechanizace zastavit. Na stěnách vzniklého výkopu bylo dokumentováno přibližně 50 až 60 cm mocné navázkové souvrství, ze kterého bylo ovšem získáno množství raně a vrcholně středověké keramiky. Ve stěnách výkopu byly dokumentovány minimálně 3 hroby, které můžeme s jistotou přiřadit k raně středověkému řadovému pohřebišti z 11.–12. století, které zde bylo zachyceno již v roce 2009 (Holub et al. 2010, 395–432) a také v roce 2011 (viz akce A058/2011 Viděnská a Polní ulice). Z půdního horizontu se podařilo získat ojedinělé keramické zlomky náležející pravděpodobně pravěkému období, přičemž tento horizont se zdál být zkulturně téměř v celé zachycené ploše. Horizont paleolitického osídlení, který zde lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat (Neruda, Nerudová 2010, 275–278), narušen nebyl.

Vojtova ulice, parc. č. 471/1 (akce A001/2011). Raný středověk, vrcholný středověk, novověk. Sídliště rovinné (opevněné), hřbitov. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán opravou havarijního stavu kanalizace na Vojtově ulici, jejímž investorem byly Brněnské vodárny a kanalizace, a. s. Terénní část výzkumu proběhla v lednu až březnu 2011. Akce probíhala s ohledem na dochování archeologických situací v součinnosti s výkopem kanalizace. Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Štýřice, v západní části Vojtovy ulice (parc. č. 471/1), severně od domů č. p. 63, 515, 516, 517 (obr. 39). Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku součástí

Obr. 39. Vojtova (A001/2011). Vy-
značení plochy výzkumu.

Abb. 39. Vojtova-Straße (A001/2011).
Abgrenzung der Grabungsfläche.

historického katastru Starého Brna, resp. pozdější Vídeňky. V bezprostředním sousedství stával severozápadním směrem nejpozději od konce 13. do 90. let 18. století kostel sv. Václava s hřbitovem.

Na začátku ledna roku 2011 byla při opravě vodovodního řadu v západní části Vojtovy ulice odkryta havárie na kanalizační stoce, ohrožující bezpečnost obyvatel. Z tohoto důvodu bylo okamžitě přikročeno k opravě 58 metrů dlouhého úseku kanalizace, jehož východní strana se nacházela na křižovatce ulic Vojtova a Havlenova. V místech propadu vozovky, který se nacházel přibližně uprostřed opravovaného úseku, byly veškeré archeologické situace zničeny vlivem vymílání terénu vodou, která vytvořila pod asfaltovou vozovkou rozměrnou dutinu. V té byly na profilech pozorovány zásypy hrobových jam novověkého starobrněnského hřbitova. Záchranný archeologický výzkum se proto soustředil do dvou oddělených sond (A, B) na západní a východní straně této dutiny. Oprava kanalizace spočívala ve výměně kanalizační stoky, která zde byla vybudována již ve 30. letech 20. století. Vzhledem ke skutečnosti, že výkop stávající kanalizace měl šířku pouze kolem 0,7 m a nově budovaná stoka byla kladena do výkopu šířky cca 1,8 m, bylo zřejmé, že značná část archeologických situací nebude starší stokou porušena. Vzhledem k níže popsanému postupu výstavby staré kanalizace byly archeologické situace v některých místech výkopu zachovány v celém profilu. Na zkoumané ploše byla nejprve strojně odstraněna asfaltová vozovka, její podklad a novodobá navážka. Poté bylo přikročeno k začištění plochy a exkavaci rozpoznávaných objektů.

Výzkum zachytil na lokalitě geologické podloží tvořené spraší a na ni nasedajícím holocenním půdním typem. Sklon terénu v prostoru dnešní Vojtovy ulice se však na základě zjištění výzkumu v minulosti lišil od současného stavu. Zatímco v nejvýchodnější části výkopu (křižovatka Vojtova – Havlenova; sonda B) byl povrch půdního typu dokumentován 1,7 m pod současným po-

vrchem (209,00 m n. m.), v nejzápadnější části, směrem k Vídeňské ulici, nebyl půdní typ dokumentován vůbec. Zde se přímo pod novodobými komunikačními vrstvami nacházelo sprašové podloží. Je tedy zřejmé, že v západní části Vojtovy ulice došlo k výraznému snížení terénu. Domníváme se, že to bylo způsobeno počátkem budování nové ulice někdy těsně před první světovou válkou, kdy muselo dojít ke stržení jižní ohradní zdi a částečnému odtěžení jižní části bývalého hřbitova. Z terénního pozorování vyplývá, že zatímco dnes dosahuje vozovka Vojtovy ulice na zkoumaném úseku (58 m) převýšení asi 1,2 m, v období před 12. stoletím bylo převýšení téměř 3 metry. Orientace svahu byla stále shodná, terén klesal k východu, respektive severovýchodu od úpatí Červeného kopce do inundace Svratky.

První přesvědčivé doklady osídlení zkoumané plochy máme doloženy z období raného středověku, z 11.–12. století (z povrchu půdního typu byl vyzvednut jeden blíže nedatovatelný pravěký stěp). Jsou jimi dvě vzájemně se porušující kruhové jámy. Objekty nestejných rozměrů měly pravděpodobně zásobní funkci, čemuž by mohlo v případě výrazně hlubšího výkopu s. j. 530 nasvědčovat slabé a lokální propálení stěn. Po zániku a zasypání těchto objektů dochází na lokalitě pravděpodobně ještě v mladohradištním období k postupnému vytváření kulturní vrstvy s. j. 137 místy mocné až 0,5 m, na kterou nasedá již středověká kulturní vrstva.

Na tomto místě musíme nastínit problematiku nejvýznamnějšího zjištění záchranného archeologického výzkumu lokality, které však bohužel vzhledem k torzovitosti našich poznatků vyvolává spoustu zatím nezodpověditelných otázek. Je jím objev ve východní části zkoumané plochy probíhajícího hrotitého příkopu. Příkop byl zkoumán plošně jen ve zcela nepatrném segmentu a jeho podobu známe především z dokumentace profilu. Jednalo se o přibližně 6 m široký a asi 3 m hluboký výkop, jehož stěny spadaly ke dnu pod úhlem 45 stupňů. Jeho průběh

Obr. 40. Vojtova (A001/2011). Jižní řada hrobových jam Starobrněnského hřbitova ve výkopu kanalizace.

Abb. 40. Vojtova-Straße (A001/2011). Südliche Grabgrabenreihe des Altbrünner Friedhofs in einem Kanalisationsgraben.

byl zachycen v délce cca 26 m a orientován byl ve směru západ – východ s mírným odklonem ve směru jihozápad – severovýchod (azimut 80–85 stupňů). První otázka, na kterou nedokážeme spolehlivě odpovědět je, kdy byl příkop vybudován. Stratigrafie nám v tomto případě mnoho nepomůže. Téměř ve všech dokumentovaných místech je totiž úroveň, ze které byl příkop hlouben, porušena recentními inženýrskými sítěmi, případně výkopy hrobů z 19. století. Také slibný vztah výše popsaných zásobních jam s příkopem narušil výkop kanalizace ve 30. letech 20. století. Pouze na profilu P5 a na stěnách některých hrobových jam bylo možné pozorovat vztah kulturní vrstvy s. j. 137 a příkopu. I když terénní situace nebyla zcela jednoznačná a žádala by další ověření na více místech, zdá se, že příkop byl vyhlouben až po začátku vytváření mladohradištní kulturní vrstvy (s. j. 137) a tedy i po zániku obou mladohradištních objektů. Jestli však příkop vznikl ještě v období raného středověku, což by se zatím mohlo zdát z hlediska sídelního vývoje okolního území pravděpodobnější, nebo souvisí až s ohrazením vrcholně středověkého osídlení starobrněnského pravobřeží, nemůžeme za současného stavu poznání zodpovědně určit. V této souvislosti je nutné zmínit se ještě o zajímavé vý-

plni příkopu, která nám může napovědět něco k zániku objektu. Na stěnách příkopu byla přítomna jeho funkční výplň, která obsahovala ojedinělý zlomek mladohradištní keramiky. Prostor přibližně 1,4 m od dna příkopu vyplňoval čistý písčité štěrky, který by nasvědčoval zániku objektu náhlým zaplavením splachy z Červeného kopce po skončení jeho funkce a upuštění od jeho čištění. Jestli jde opravdu o materiál pocházející ze západního sousedství lokality potvrdí nebo vyvrátí až vyhodnocení odebraného vzorku výplně. Poté byl příkop zanášen střídavě hlinitými, ale především písčitémi a štěrkovými uloženinami za vydatného působení většího či menšího proudu vody, který měl možnost se vzhledem ke sklonu lokality v těchto místech dostatečně rozběhnout. Tyto uloženiny obsahovaly již vrcholně středověký keramický materiál. Jestli příkop doplňovala na úrovni terénu nějaká další fortifikace v podobě palisády apod., nelze na základě našich zjištění říci. Ostatně bráno do krajnosti, kdybychom neznali sídelní vývoj nejbližšího okolí, nemůžeme ani říci, zda příkop opevňoval území na jeho jižní nebo severní straně.

Příkop s. j. 519, stejně jako kulturní vrstvu (s. j. 137) protnul mladšími zásahy značně porušený, pravděpodobně lineární, blíže nedatovaný výkop s. j. 537 neznámé funkce, který byl orientován ve směru jihozápad – severovýchod (starší než hrobový horizont 19. století). Do výplně příkopu s. j. 519 byl někdy v období raného novověku zahlouben také výkop neznámé funkce s. j. 541.

Další vývoj lokality byl spojen až se založením nového starobrněnského hřbitova východně od zbořeného kostela sv. Václava v samotném závěru 18. století. Archeologickým výzkumem se ze hřbitova podařilo plošně odkrýt a na profilech zdokumentovat celkem 32 kostrových hrobů (obr. 40). Až na jednu výjimku byly pohřby orientovány ve směru sever – jih s hlavou k jihu. Tato orientace byla způsobena tím, že souvislá řada odkrývaných hrobů byla v nejj jižnější části hřbitova a zemřelí byli ukládáni hlavou k ohradní zdi hřbitova. Pouze hrob H 803 byl do země uložen ve směru západ – východ s hlavou k západu. Vzhledem k tomu, že porušoval hroby ukládané ve směru sever – jih, je pravděpodobné, že byl jedním z nejstarších pohřbů nově založeného hřbitova v bezprostřední návaznosti na kostel sv. Václava v době, kdy ještě nebyla jasná budoucí struktura celého pohřebního okrsku. I když nebyla výzkumem odkryta žádná hrobová jáma v úplnosti, můžeme jejich délku položit do intervalu 1,9–2,3 m v závislosti na výšce zemřelého. Pouze v případě dětského pohřbu H 809 byla délka podstatně menší (cca 1,5 m). Šířka hrobové jámy se nejčastěji pohybovala v intervalu 0,7–0,9 m. Jednalo se o prosté výkopy obdélného nebo mírně k nohám se zužujícího lichoběžníkového půdorysu, jejich přímé svislé stěny dosahovaly do hloubky 1,5–1,7 m od recentních komunikačních úprav. Je pravděpodobné, že původní hloubka mohla být vzhledem k úpravě terénu i větší. Na rovném plochem dně byli nebožtíci ukládáni samozřejmě v natažené poloze na zádech, v drtivé většině do dřevěných rakví. Pouze pohřby H 810 a H 825 byly uloženy do cínové rakve a také

některé nálezy získané ze skřívky nasvědčují častějšímu pohřbívání do kovových rakví. V šesti hrobových jamách se na dně dochovaly otisky po nožkách rakví. Mrtví byli často vybavováni různými kovovými i porcelánovými křížky, plechovou nášivkou, skleněným nebo kovovým medailonem s růžencem atd. Výzkum v některých případech doložil vícenásobné ukládání zemřelých (zřejmě příbuzných) do jedné hrobové jámy nad sebou. V řadě případů se nám kosterní pozůstatky na dně jam nedochovaly. Nejen, že byly ve 30. letech 20. století značně narušeny výkopem kanalizace, ale především, pravděpodobně v souvislosti s postupným rušením hřbitova po roce 1883, byli mrtví exhumováni a přemísťováni většinou snad na nově založený Ústřední hřbitov. Často byla dna hrobových jam zcela prázdná a rovněž druhotný výkop obsahující ve svém zásypu roztroušené lidské kosti nasvědčoval této skutečnosti. Ve východní části sondy se podařilo vedle sebe odkrýt dvě zděné cihlové hrobky. Obě dvě byly po zrušení exhumovány. Lidské kosti se nacházely pouze roztroušené v rámci jejich zásypů. Nad hrobem H 810 byla na jižní straně hrobu dokumentována cihlová konstrukce s. j. 902, interpretovaná jako základ náhrobků přizděného k jižní ohradní zdi hřbitova.

Pokud si vyneseme všechny dokumentované hroby a rekonstruujeme i ty, které byly zničeny havárií kanalizace a recentními výkopy, pak celkový počet hrobů protnutých 58 m dlouhým sledovaným úsekem obsahoval asi 40 až 45 pohřebních míst. Ukládání zemřelých můžeme vzhledem ke známým historickým souvislostem, jimž neodporují ani archeologické nálezy, položit do průběhu 19. století (konec pohřbívání roku 1883). Po výše nastíněném snížení povrchu hřbitova (počátek 20. století) do něj ve 30. letech 20. století výrazně zasáhl ještě výkop kanalizace. Doložena na něm byla specifická technika výkopu. Nejprve došlo k ručnímu výkopu vlastní trasy kanalizace (š. 0,7 m), ovšem pouze v nesouvislých úsecích po zhruba 5 až 6 metrech, které byly navzájem propojeny při dně výkopu raženou štolou. Díky tomuto způsobu výkopu došlo k výraznému snížení objemu prací a také k dochování některých částí hřbitova, které definitivně zanikly až v roce 2011 výkopem nové kanalizace.

Záchranný archeologický výzkum i vzhledem ke svému omezenému rozsahu odhalil některé závažné skutečnosti. Doložil ojedinělým nálezem ve svrchní části holocenního půdního typu blíže nedatované pravěké osídlení okolního území. Počátek souvislého osídlení položil do raného středověku, respektive do období 11.–12. století. Reprezentováno bylo dvěma zásobními jámami a výraznou kulturní vrstvou. Podařilo se tak značně rozšířit rozsah dosud známého mladohradištního osídlení starobrněnského pravobřeží směrem k jihu (doplněno starší zjištění z nároží Vojtovy a Grmelovy ulice), až do míst kde končilo i pozdější vrcholné středověké osídlení prostoru. Zdaleka nejdůležitějším zjištěním je přítomnost poměrně rozměrného příkopu, který více než obyčejné ohrazení osady evokuje plnohodnotnou fortifikaci, i když prozatím bez prokázaných nadzemních konstrukcí. Vý-

sledky archeologického výzkumu nedovolují jednoznačně přesně datovat vznik tohoto opevnění (viz výše). Stejně tak rekonstruovat jeho průběh na základě 26 m dlouhého úseku by bylo dosti odvážné. Domněnku, že příkop běžel od úpatí Červeného kopce směrem k východu, poté se stáčil k severu k toku řeky Svratky a opevňoval tak starobrněnské pravobřeží, považované za výrobní zázemí brněnského hradu 11.–12. století, může potvrdit teprve soustavný archeologický výzkum okolního prostoru. Také zánik příkopu můžeme položit jen přibližně snad na přelom raného a vrcholného středověku. Ve 2. polovině 13. století již příkop pravděpodobně nefungoval a byl postupně zanášen vodními splachy. V období vrcholného a pozdního středověku resp. raného novověku nebylo zřejmě zkoumané území vůbec osídleno. Způsobila to výstavba kostela sv. Václava obklopeného hřbitovem v nejbližším severozápadním sousedství zkoumané plochy, snad někdy na přelomu 13. a 14. století (20–30 m od západní strany výzkumu). Středověké osídlení pravobřeží se pravděpodobně koncentrovalo blíže k řece, především podél dnešní Vídeňské ulice. Zkoumaný areál se stal okrajovou neosídlenou plochou využívanou jako zahrada, sad nebo pole. Na vyobrazeních z poloviny 17. století tudy probíhala cesta lokálního významu. Po uzavření kostela sv. Václava roku 1783 a jeho demolici roku 1794 však pohřbívání na tomto místě neskončilo. Naopak prostor bývalého kostela byl začleněn do hřbitova a ten byl nákupem polnosti rozšířen dále k východu. Z tohoto hřbitova výzkum odkrýl část souvislé řady hrobů lemujících jeho jižní ohradní zeď. Výzkumem byly ve větší či menší míře odkryty téměř čtyři desítky hrobů dokládajících pohřební zvyklosti 19. století, nezměněné, v případě kostrového pohřbívání, prakticky dodnes. Hřbitov byl zrušen roku 1883 a nahrazen dnešním Ústředním hřbitovem. Hrobová místa však byla likvidována postupně ještě na počátku 20. století. Ze hřbitova byl vytvořen park, který byl narušen výstavbou dnešní Vojtovy ulice (před 1. světovou válkou) a především vybudováním stadionu dnešní Moravské Slávie ve 20. letech 20. století. Západní část hřbitova, v místech bývalého kostela sv. Václava, byla zničena a radikálně snížena až v 60. letech minulého století (Kolařík, Sedláčková, Slavíková 2011).

Literatura

- Borský, P. 2005:** *Farní budova č. p. 268 (k. ú. Brno-město) na Petrově č. 9*. Rkp. stavebněhistorického průzkumu. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Borský, P. 2011:** *Kanovnický dům č. p. 273 (k. ú. Brno-město) na Petrově č. 4*. Rkp. stavebněhistorické dokumentace. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Borský, P., Holub, P., Merta, D., Peška, M. 2006:** *Petrské návrší v Brně – poznámky k vývoji zástavby. Dějiny staveb 2006*. Plzeň: Klub Augusta Sedláčka ve spolupráci se Sdružením pro stavebněhistorický průzkum, 200–212.
- Černá, L., Kolařík, V., Sedláčková, L., Slavíková, A. 2011:** *Brno, Moravské náměstí – Běhounská „Kom-*

- plexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce Moravského náměstí“. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 10/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2012a:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Zprístupnění brněnského podzemí – Kostnice u sv. Jakuba v Brně – II. etapa“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 2/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2012b:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce ulice Joštova: II. etapa“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 2/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2012c:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Pracoviště chladu MR, budova M – zdroj chladu“, parc. č. 1757/1 (Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně – Pekařská 53)*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 13/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černoušková, D., Svoboda, A. 2001:** *Historická mapa podzemí*. Brno.
- Dejmal, M., Peška, M. 2010a:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu v prostoru dvorku při rekonstrukci objektu Bašty 2 a 4 – „Padowetz“ v Brně*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 6/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Dejmal, M., Peška, M. 2010b:** *Nález dvou potravinářských pecí z 12. století z ulice Bašty 2 v Brně*. In: J. Merta, O. Merta (eds.): *Archeologia technica 21*. Brno: Technické muzeum, 113–122.
- Flodrová, M. 1997:** *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna.
- Flodrová, M. 2003:** *K historii brněnských lékáren v pobělohorském období*. *Brno v minulosti a dnes* 17, 311–356.
- Foltýn, D. a kol. 2005:** *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Holub, P. 2011a:** *Brno, Rezidence Biskupská 8*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 21/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2011b:** *Sanace podzemí HJmB, záchranný archeologický výzkum, Blok 22 a 23*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 07/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2011c:** *Brno – Josefská 2. Výkop výtahové šachty*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 09/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2012a:** *Brno, Biskupská ulice – přípojka horkovodu*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 04/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2012b:** *Brno „Blok 16“ sanace podzemí HJmB*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 05/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2012c:** *Brno Orlí 19/21. Hudebně dramatická laboratoř JAMU*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 03/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2012d:** *Brno, hotel Continental, přístavba objektu*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 09/12. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2004:** *Systematický archeologický výzkum města Brna. Forum Urbes Medii Aevi I, 57–97*.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A., 2006:** *Brno (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 47, 170–225*.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2010:** *Brno (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 51, 395–432*.
- Holub, P., Merta, D. 2011:** *Křížová 18, rekonstrukce kanalizace, parc. č. 97*. Terénní dokumentace z akce A089/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V. 2008:** *Vrcholně středověké opevnění města Brna. Forum urbes medii aevi V, 122–161*.
- Kolařík, V., Sedláčková, L., Slavíková, A. 2011:** *Brno, Štýřice, Vojtova – havárie kanalizace*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 05/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Slavíková, A., Staněk, P., Zůbek, A. 2011:** *„Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce ulice Joštova: II. etapa“ – výzkum rakví (akce č. A78/2011)*. Terénní dokumentace. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Kuča, K. 2000:** *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, Brno: Baset.
- Merta, D. 2009:** *Dům č. p. 444, Jánská č. 2/ Masarykova č. 1-3, Brno*. Stavebněhistorický průzkum. Rkp. stavebněhistorického průzkumu č. j. SHP01/09. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2011a:** *Bytový dům Bašty 4*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 15/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2011b:** *Brno – Jánská 2, dům „U červeného raka“*, rekonstrukce. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 22/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2011c:** *Křídlovická 18, výstavba bytového domu, parc. č. 192, 1591*. Terénní dokumentace z akce A070/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2011d:** *Brno, Pekařská 9, parc. č. 1162, odvodnění dvora*. Terénní dokumentace z akce A098/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2011e:** *Husova 12, rekonstrukce schodiště, parcela 497/3*. Terénní dokumentace z akce A097/2011. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.

- Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Sadílek, J. 2000:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999. *Přehled výzkumů* 41 (1999), 35–61.
- Merta, D., Peška, M. 2007:** Brněnské domy s věží. In: J. Anderle (ed.): *Dějiny staveb* 2007. Plzeň: Klub Augusta Sedláčka ve spolupráci se Sdružením pro stavebněhistorický průzkum, 205–216.
- Neruda, P., Nerudová, Z. 2010:** Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 51, 275–278.
- Neruda, P., Nerudová, Z., Sedláčková, L., Zapletalová, D. 2010:** „Bytový dům Vídeňská, I. etapa, Brno“. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 24/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007:** *Komplexní regenerace historického jádra. Moravské náměstí, p. p. č. 800, k. ú. Brno-město*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 05/07. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R. 2000:** Zrod středověkého města na příkladu Brna. K otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech. In: J. Klápště, M. Ježek (eds.): *Mediaevalia archaeologica* 2. Praha, Brno: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 7–158.
- Procházka, R., Wihoda, M., Zapletalová, D. 2011:** V raném středověku. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Statutární město Brno, 448–560.
- Stuchlíková, J. 1996:** Příspěvek k osídlení centra Brna v době bronzové. *Pravěk NŘ* 1994/4, 155–164.
- Vičar, O. 1965:** Místopis Brna v polovici 14. století. *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Zapletalová, D. 2009:** Starobrněnské pravobřeží Svratky v raném středověku. In: P. Dresler, Z. Měřínský (eds.): *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice* 2. Brno: Masarykova univerzita, 192–210.
- Zapletalová, D., Peška, M. 2004:** Sv. Benedikt, Oldřich nebo Prokop? K otázce polohy středověké brněnské mincovny a její souvislosti se starobrněnskou kaplí sv. Prokopa. *Archeologické rozhledy* 56, 679–690.
- Zapletalová, D., Peška, M. 2005:** Nové poznatky ke starobrněnskému kostelu sv. Prokopa a jeho okolí. *Brno v minulosti a dnes* 18. Brno: Magistrát města Brna a Archiv města Brna, 529–535.
- Zatloukal, P. 1997:** *Brněnská okružní třída*. Brno: Památkový ústav v Brně.
- Zatloukal, P. 2002:** *Příběhy dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc: Muzeum umění.
- Zatloukal, P. 2006:** *Brněnská architektura 1815–1915. Průvodce*. Brno: Obecní dům.

Lucie Černá, Miroslav Dejmal, Petr Holub, Václav Kolařík, David Merta, Marek Peška, Lenka Sedláčková, Hynek Zbranek, Antonín Zůbek

Resumé

KATASTRALGEBIET STADT BRNO

Bašty-Straße Nr. 4, Parz. Nr. 350 (Aktion A009/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit der Aktion „Wohnhaus Bašty 4, Brno“ realisierte die Gesellschaft Archaia Brno, o. p. s. im Jahre 2011 im Hof des Hauses Bašty 4 eine archäologische Rettungsgrabung in Form der Aufsicht.

Dokumentiert wurde ein gestörtes eingetieftes Objekt, vermutlich aus der Zeit vor der Erbauung der barocken Stadtbefestigung am Ende des 17. Jahrhunderts. Im Nordteil des Grabungsschnittes erfasste man in einer Länge von etwa 2,50 m Relikt eines mit Ziegeln ausgemauerten Kanals. Dokumentiert wurde auch ein neuzeitlicher Brunnen.

Benešova- und Divadelní-Straßen, Parz. Nr. 270, 273/1 (Aktion A008/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Fortifikation. Rettungsgrabung.

Die Ausgrabung realisierte man im Rahmen des Projektes der Sanierung der Untergeschossräume der Brüner Hausblöcke 22 und 23. Die archäologischen Grabungen verliefen innerhalb zweier ausgegrabener Schächte. Der westliche von ihnen trägt anhand der Projektdokumentation die Bezeichnung C6, der östliche dann B6. Der Grabungsschnitt C6 ist auf einem rechteckigen Grundriss von 2,4 x 1,5 m ausgeschachtet worden. Der Schacht erreichte eine Tiefe von 7,2 m, sein Aushub hat auf der Nivellette von 199,34 m ü. d. M. gestoppt. Den geologischen Untergrund in Form eines gut entwickelten Bodenhorizontes erfasste man auf der Nivellette von 200,60 m ü. d. M. Die untersuchten anthropogenen Ablagerungen bestanden aus einer etwa 4,5 m starken Aufschüttung des Baukörpers einer neuzeitlichen Bastion. Im geologischen Untergrund beobachtete man die Grube von einem mittelalterlichen Objekt, vielleicht vom Souterrain eines Holz-Lehm-Hauses. Der Grabungsschnitt B6 ist auf einem Grundriss von 2,6 x 1,5 m ausgeschachtet worden. Der Schnitt erfasste in seiner ursprünglichen Größe den ganzen Umfang der Mauerkrone SE 900. Der Schacht wurde deswegen mehr nach Norden verschoben, wo er entlang der Innenkante der Bastionmauer weiter ausgehoben worden ist. In einer Tiefe von 3 m unterhalb der Geländeoberfläche stieß man auf das Gewölbe eines unterirdischen Ganges – einer Kasematte, die an der Innenkante der Bastionmauer vorbei geführt hat. Der entdeckte Gang der Kasematte SE 901 war sehr gut in einer Länge von 52,5 m erhalten. Etwa auf einer Hälfte seiner Länge hat an ihn vom Norden der Zugangskorridor angeschlossen. Der erhielt sich in einer Länge von 16,5 m und am nördlichen Ende war er mit Schutt und Erde zugeschüttet. Diese Zuschüttung entstand vermutlich im Zusammenhang mit dem Aufbau des MoravaPalais in den Jahren 1926–1929.

Běhounská-, Brandlova-, Joštova- und Kozi-Straben, Moravské-Platz, Rooseveltova- und Solniční-Straben; Parz. Nr. 3, 4, 6, 32, 59/1, 566, 776, 797, 800, 801/1-3 (Aktion A061/2009). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Vorstadt, Fortifikation, Friedhof, Kirche. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung belegte hier die älteste Siedlungsnutzung des Raumes erst zur Zeit der Gründung und Existenz der mittelalterlichen Stadt. Damals wuchs hier eines der Brüner Vorstadtviertel auf. Anhand archäologischer Feststellungen können wir behaupten, dass die Vorstadt bereits im 13. Jahrhundert, spätestens von seiner zweiten Hälfte an, zu formen begann. Der Untergang der Vorstadt hängt mit der Gründung des Augustinerklosters in der Mitte des 14. Jahrhunderts zusammen. Die dominante Baukomponente der Vorstadt bildeten hölzerne und Holz-Lehm-Bauten. Die Ausgrabung hat belegt, dass sich die Gebäude in gewissem Abstand vom Stadtgraben befunden haben. Im Bereich zwischen dem Stadtgraben und der Vorstadtbebauung fand man vor allem Belege für Herstellungs- und Fördertätigkeit (Kalkbrennereien, Lehmgruben). In die Struktur der mittelalterlichen Vorstadt ist vermutlich in der 1. Hälfte des 14. Jahrhunderts das Phänomen der gemauerten Bauten vorgedrungen. Man konnte die Überreste von sogar vier gemauerten Bauten freilegen, die wir als Bestandteile von Vorstadtanwesen betrachten. Zum Untergang der gemauerten Bauten kam es höchstwahrscheinlich unmittelbar vor der Erbauung der Klosterkirche in der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts. Von der hochmittelalterlichen Stadtbefestigung erfasste man den Stadtgraben, den Bereich des Zwingers, Überreste des Běhounská-Tores mit dem Vortor, einen Teil von seinem Barbakan und das kleine Tor, das die Stadt mit dem Augustinerkloster verband. An einigen Stellen konnte man das Mauerwerk der mittelalterlichen Klosterkirche freilegen. In ihrer nördlichen und westlichen Umgebung dokumentierte man beinahe 100 Gräber, die ursprünglich zu einem größeren Friedhofsareal gehört haben. Der Friedhof entstand bei der Kirchengründung in der Mitte des 14. Jahrhunderts und seine Existenz wurde vermutlich beim Ausheben des Wehrgrabens um das Klosterareal herum irgendwann gegen Ende des 15. Jahrhunderts beendet. Der Graben wurde in der 2. Hälfte des 17. Jahrhunderts im Zusammenhang mit dem Aufbau der Bastion-Befestigung zum Großteil zugeschüttet. Die nächste Phase der historischen Siedlungsentwicklung im behandelten Raum ist nach der Zerstörung des Klosterareals während der schwedischen Belagerung im Jahre 1645 eingetreten. Gekennzeichnet war sie vor allem durch die Erbauung der barocken Bastion-Fortifikation, die jedoch nur marginal untersucht wurde, und des barocken Augustinerkonvents. In der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts wurde die barocke Befestigung liquidiert und das Haus- und Straßennetz langsam bis zum heutigen Erscheinungsbild aufgebaut.

Biskupská-Straße, Parz. Nr. 372 (Aktion A072/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt des Anschlusses des Hauses Biskupská 8 an die Warmwasserleitung realisierte man im September 2011 eine archäologische Rettungsgrabung. Dicht an der Kante des Dampfleitungsgrabens erfasste man eine Struktur SE 900, die zur südwestlichen Wand des im Rahmen der Straße zentral platzierten gemauerten Kanals mit Neigung zum Šilingrovo-Platz hin gehört. Die Erbauung des Kanals kann man ans Ende des 18. oder in den Verlauf des 19. Jahrhunderts datieren. Im südwestlichen Teil des Grabens bei der Umfassungswand des Hauses Biskupská 8 erfasste man ein Mauerrelikt SE 901. Es handelt sich um die ursprüngliche Umfassungsmauer des Vorgängers des heutigen Gebäudes, d. h. des Hauses Nr. 650.

Biskupská-Straße Nr. 8, Parz. Nr. 325 (Aktion A005/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung wurde durch eine komplette Rekonstruktion des Hauses Biskupská 8 hervorgerufen und realisiert wurde sie im Kellergeschoss des Gebäudes. Die Ausgrabung belegte, dass dieses Gebiet seit der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts besiedelt war. In archäologischen Situationen zeichnet sich die mittelalterliche Periode vor allem durch das Vorkommen eingetiefter Teile von nichtgemauerten Gebäuden aus. An deren Untergang (um die Mitte des 13. – am Anfang des 14. Jahrhunderts) hat der Aufbau von gemauerten Gebäuden angeschlossen. Sporadisch kommen auch im Raum bei der Straßenlinie der Biskupská-Straße Relikte der Abfallgruben vor.

Untersucht wurde die Fläche von drei mittelalterlichen Parzellen. Bei zwei von ihnen können wir ihre Entwicklung bis zum Abbruch der alten und der Erbauung des bestehenden Gebäudes am Anfang des 20. Jahrhunderts verfolgen. Die nördlichste Parzelle ist vermutlich am Anfang oder im Laufe des 17. Jahrhunderts (vielleicht im Zusammenhang mit Ereignissen des Dreißigjährigen Kriegs) untergegangen und ihre Bebauung wurde nicht mehr erneuert. Die meisten archäologischen Situationen wurden in der Vergangenheit während des Aufbaus des Hauses Biskupská 8 zerstört. Die archäologische Ausgrabung erfasste deswegen nur diejenigen Situationen, die tief in den Felsuntergrund versenkt waren.

Biskupská-Straße, Parz. Nr. 372 (Aktion A047/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Ausgrabung realisierte man im Rahmen des Projektes der Sanierung der Untergeschossräume des Brüner Hausblocks 16 im mittleren Abschnitt der Biskupská-Straße. Im Rahmen der Aktion hat man 7 Grabungsschnitte angelegt. Im östlichen Teil des Untersuchungsraumes erfasste man in der Biskupská-Straße vor

allem Begehungshorizonte über dem geologischen Untergrund, der hier aus angewittertem Felsen, beziehungsweise aus verlagertes Hangablagerung besteht. Diesen Raum kann man im historischen Sinn als eine Straße oder öffentliche Anlage interpretieren. In der südlichen Ecke der Erweiterung der Biskupská-Straße im Bereich der Grabungsschnitte C6 und D6 erfasste man mehrere Abfallgruben aus dem 14. – 16. Jahrhundert. Anhand dieser Befunde kann man das behandelte Gebiet als das Hinterland der mittelalterlichen Stadtparzellen interpretieren. Die Anordnung der Gebäude in diesem Raum hat sich vielleicht im Zusammenhang mit Ereignissen des Dreißigjährigen Kriegs geändert und ungefähr in heutigem Umfang stabilisiert, wie es auch auf Plänen des stabilen Katasters ersichtlich ist. In Richtung zu den Grabungsschnitten A4 und B6 hin übergeht der geologische Untergrund in die überlagernde Lössverwehung.

Husova-Straße Nr. 12, Parz. Nr. 497/3 (Aktion A097/2011). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Rahmen einer Rekonstruktion der Eingangstreppe des Hauses Husova 12 realisierte man in Form der Aufsicht eine archäologische Rettungsgrabung. Bei Erdarbeiten wurde das Fundament des Hauses Husova 12 freigelegt, an dem die Ausmaße des ursprünglichen Gebäudes der Unteren Stadtrealschule (ca. 1860), beziehungsweise die Nutzung des älteren kleineren Baus für das Gebäude der Oberen Landrealschule (ca. 1880) zu sehen waren. Im Zusammenhang mit Bauarbeiten an den beiden oben genannten Gebäuden wurde das Geländere relief geändert und sämtliche mögliche archäologische Situationen sind zerstört worden.

Jánská-Straße Nr. 2, Haus Zum roten Krebs, Parz. Nr. 192 (Aktion A96/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung im Raum des Hauses Jánská 2 in Brno wurde in Form der Aufsicht über die Erdarbeiten im Bereich des ersten Untergeschosses durchgeführt. Während der Rekonstruktion der Kellerräume des Hauses hat man das Fundament der nördlichen Hauswand freigelegt, für welche der Unterbau einer älteren, vermutlich spätmittelalterlichen Wand mit einer Länge von etwa 5,0 m benutzt wurde. Das gemischte Mauerwerk kann man anhand seines Charakters als einen Teil der Wand eines Kellers betrachten, der sich laut ikonographischer Quellen unterhalb des nördlichen Hausteils befunden haben sollte.

Aus der Ikonographie und den ältesten Stadtplänen wissen wir, dass neben dem Haus schon im Mittelalter ein Turm gestanden hat. Bei Erdarbeiten entdeckte man auf der Ebene des in den Lössuntergrund versenkten Fundaments ein Steinmauerwerk, etwa dort wo sich die westliche Wand des Turms befunden haben sollte. Angesichts der Fundumstände erscheint die Verbindung zwischen der Wand und dem Turm jedoch sehr unsicher.

Josefská-Straße Nr. 2, Parz. Nr. 213 (Aktion A033/2011). Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung im Raum des Hofes des Hauses Josefská 2 wurde durch den Projekt des Aufbaus eines an die nordöstliche Ecke des Hofes anliegenden Aufzugschachts hervorgerufen. Die älteste dokumentierte menschliche Aktivität, den ganzen Raum des Grabungsschnittes einnehmend, bildeten die Objektverfüllungen, die anhand einiger weniger Keramikfragmente ans Ende des 13. und den Anfang des 14. Jahrhunderts datiert sind. An den Destruktionshorizont des Souterrains hat im Schnitt P2 eine lokal erfasste stratigraphische Schichtenfolge angesetzt, die auf eine Erhöhung des Geländes im Laufe des Mittelalters verweist.

Orlí-Straße Nr. 19-21, Parz. Nr. 165, 166 (Aktion A075/2008). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die auf den Parzellen Orlí 19 und 21 durchgeführte archäologische Ausgrabung lieferte eine Menge an Fundmaterial, das die bisher bekannten Informationen über diesen Raum in deutlichem Maße ergänzt. Die ältesten Funde kann man in die zweite Hälfte des 12. Jahrhunderts datieren. Im Laufe der Zeit erlangte diese Siedlung schon beinahe städtischen Charakter, was auch die aufgefundenen Souterrains der Holz-Lehm-Bauten belegen. Diese kontinuierliche Entwicklung wurde vor der Mitte des 13. Jahrhunderts vielleicht durch die Gründung des Minoritenklosters in unmittelbarer Nachbarschaft unterbrochen. Es fehlt hier jedoch an Siedlungsbelegen aus dem 14. Jahrhundert, wie wir sie aus den anderen Teilen Brünns kennen. Die nächste deutliche Siedlungswelle kam erst im 15. Jahrhundert zugeströmt. Sie trug mit sich alle typischen Merkmale, wie gemauerte Bauten, die Ausschachtung von Abfallgruben u. a.

Von hohem Aussagewert ist unter dem Fundmaterial vor allem die Kollektion der ältesten keramischen Ware und der damit verbundene Fund eines Schildrings aus Buntmetall, und außerdem noch ein reicher Fundverband aus der Abfallgrube SV 051, der einen Münzfund oder eine Bodenfliese mit dem Wappen der Herren von Drašitz umfasst.

Im nördlichen und nordöstlichen Teil der Parzelle beobachtet man eine deutliche Erhöhung des Terrains vom 12. bis zur 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts. In der Neuzeit wurde das Hofgelände durch wenigstens einen Horizont von Kieselsteinboden umgeändert, der in Quadraten 4 und 6 fragmentarisch erfasst ist. Das Interieur der Durchfahrt wurde mit Ziegelboden versehen. Damit waren die deutlichen Änderungen des Terrains auf der Parzelle abgeschlossen.

Sehr interessant mit Rücksicht auf historische Entwicklung der beiden Parzellen erscheint vor allem die Zeitlücke, die in einer Absenz der Bebauung und der Abfallgruben von der zweiten Hälfte des 13. bis zum Ende

des 14. Jahrhunderts zum Ausdruck kam. Es kann angenommen werden, dass nach der frühesten Besiedlung des Gebietes und der Entstehung der ältesten Stadtarchitektur der ganze Raum dermaßen durch die Gründung des benachbarten Minoritenklosters beeinflusst wurde, dass er sich nicht weiter entwickelt hat. Sämtliche Bebauung auf diesem Gebiet ist untergegangen und entwickelte sich weiter erst nach Veränderung der Bedingungen im gegebenen Raum. Die Parzelle Orlí 19 funktionierte im Bezug zu dem naheliegenden Minoritenkonvent in einer etwas verkürzten Form und respektierte dadurch die aktuellen Ausmaße des Klosterareals, während die Nachbarparzelle Orlí 21 tief in den Innenhof hineingegriffen hat. Danach folgte dann schon die typische Entwicklung der bürgerlichen Parzellen des Spätmittelalters und der Neuzeit.

Petrov – Denisovy sady, Parz. Nr. 345/1 und 345/2 (Aktion A016/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Bereich des Zwingers im Süden vor dem Haus Petrov 3 wurde im Frühling 2011 das sogenannte Papstkreuz aufgerichtet. Die Stelle befindet sich etwa 50 m südlich des Presbyteriums der Kirche der Hl. Peter und Paul, auf einem Bruch, wo der Felsuntergrund plötzlich steil nach unten in die Aue des Svratka-Flusses abfällt.

Innerhalb der Grabungsschnitte konnte man die lokale Stratigraphie identifizieren. Der erreichte Felsuntergrund wies Anzeichen von künstlicher Einebnung auf. Darauf befand sich eine Brandschicht von irgendeiner Holzkonstruktion, die wir ins Frühmittelalter datieren können. Auf dieser Ebene hat sich dann schon eine mächtige hochmittelalterliche Schichtenfolge herausgebildet. Am interessantesten in diesem Zeitabschnitt war die Planierung eines abgebrannten Holz-Lehm-Baus aus der Zeit nach der Mitte des 13. Jahrhunderts.

Der Grabungsschnitt an der Innenseite der Zwingermauer hat Überreste des gemauerten Treppenhalses von einem kleinen Tor freigelegt, das die Zwingermauer durchbrach. Anhand der Bautechnologie kann man den Bau in die zweite Hälfte des 14. Jahrhunderts datieren. Dem entsprach auch die Stratigraphie, in die der Bau eingelassen wurde. Die durchbrochene Öffnung in der Mauer können wir als ein Ausfallstor betrachten. Damit hing vermutlich auch ein turmartiger Aufbau auf der Stadtmauer südlich des Hauses Petrov 3 zusammen.

Jakubské-Platz, Parz. Nr. 44, 45 (Aktion A032/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Friedhof, Kirche. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit dem Bauprojekt „Zugänglichkeit der Brüner Untergeschossräume – Beinhaus bei Hl. Jakob in Brunn – II. Etappe“ durchgeführt. Untersucht wurde ein Teil des ehemaligen Friedhofs bei Hl. Jakob. Geborgen wurden die Überreste von 588 Individuen, die

man vorläufig ins 13. – 15. Jahrhundert setzen kann. Dem Friedhof an dem behandelten Ort ist bürgerliche Bebauung vorangegangen. Die Räumung des Beinhauses in der Krypta der Kirche ist ebenfalls beaufsichtigt worden. Einige Hunderte von archäologischen Funden wurden geborgen. Es handelte sich vor allem um Fragmente von keramischen Gefäßen. In der Krypta entdeckte man drei grundsätzliche Situationen. An erster Stelle waren es die Särge, die zum Untersuchungsobjekt der nächsten Aktion wurden. Die zweite Situation interpretierte man als die Gründung eines bisher nicht spezifizierten Baus. Vermutlich handelte es sich um das Fundament eines der Pfeiler der südlichen Arkade zwischen den Schiffen der vorigen Kirche. Die dritte Situation repräsentierte ein Kollektivgrab. Es enthielt die Überreste von 23 Individuen und viele andere menschliche Knochen.

Die bauhistorische Dokumentation und Analyse haben bestätigt, dass die Krypta aus drei Haupträumen besteht, die durch zwei Durchgänge verbunden sind. Im mittleren Teil der Krypta mündet der Eingang von der Kirche aus. Vorläufig kann man sagen, dass es sich im Allgemeinen um ein einmaliges Bauunternehmen handelte. Mit gewisser Unterstützung durch dendrochronologische Daten können wir es zeitlich in die 2. Hälfte des 17. Jahrhunderts setzen.

Jakubské-Platz, Parz. Nr. 45 (Aktion A078/2011). Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit dem Bauprojekt „Zugänglichkeit der Brüner Untergeschossräume – Beinhaus bei Hl. Jakob in Brunn – II. Etappe“ durchgeführt. Das konkrete Ziel war die Dokumentation und Ausgrabung der Bestattungen in Holzsärgen, die bei der „Räumung“ der Krypta unter der Kirche des Hl. Jakob entdeckt wurden.

Untersucht wurden 24 Subjekte. Die meisten Särge waren mit Malereien verziert. Der Erhaltungszustand der Skelettreste war in den meisten Fällen schlecht. Unter den Bestatteten waren 6 jugendliche Individuen. Die Grabsausstattung bestand meistens aus textilen und ledernen Gewandteilen, Rosenkränzen und Kruzifixen.

Joštova-Straße, Komenského-Platz, Údolní-Straße, Parz. Nr. 587, 769, 773, 774, 775, 776 (Aktion A054/2010). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Vorstadt, Fortifikation. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Bauprojekt „Komplette Regeneration des historischen Stadtkerns – sonstige Straßen – Rekonstruktion der Joštova-Straße: II. Etappe“ realisierte man von 7. 7. 2010 bis 20. 6. 2011 eine archäologische Rettungsgrabung. Durch diese Grabung wurden hochmittelalterliche und frühneuzeitliche anthropogene Aktivitäten erfasst. Meistens handelte es sich um nicht spezifizierte Gruben. Einige Objekte kann man als Untergeschosse von Holz-Lehm-Bauten und als Abfallgruben

bezeichnen. Sie repräsentierten vermutlich Überreste von früherer Bebauung der Siedlung Švábka. In der nächsten Zeitperiode wurde das Gelände durch zahlreiche Aufschüttungen erhöht, was man mit Geländeänderungen im Zusammenhang mit dem Aufbau einer Bastion-Befestigung in der 2. Hälfte des 17. und im 18. Jahrhundert in Verbindung bringen kann. Von der barocken Fortifikation wurde ein Graben mit ausgemauerter Außenwand erfasst. Im Vorfeld der Befestigung dokumentierte man weitere gemauerte Strukturen – Überreste der neuzeitlichen Bebauung. Nach dem Abbruch der Fortifikation in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts begannen die Bebauung und das Straßennetz allmählich zu ihrem heutigen Erscheinungsbild aufzuwachsen.

KATASTERGEBIET STARÉ BRNO

Křídlovická-Straße Nr. 18, Parz. Nr. 192, 1591 (Aktion A070/2011). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Erdarbeiten beim Ausheben der Baugrube für den Neubau eines Wohnhauses auf der ganzen Fläche der Parzelle wurden von einer archäologischen Rettungsgrabung in Form der Aufsicht begleitet. Die Untersuchungsfläche befindet sich an der Südseite der Křídlovická-Straße, die im Grunde genommen den Überrest eines gleichnamigen, vermutlich im 13. Jahrhundert gegründeten Dorfes repräsentiert. Innerhalb der Baufläche erfasste man bloß einen sogenannten Gartenhorizont, der sich im Laufe der Neuzeit auf älteren Überschwemmungsböden im Inundationsgebiet des Svratka-Flusses herausgebildet hat. Eventuelle archäologische Terrains können sich unterhalb dieser Schichtenfolgen befinden.

Křížová-Straße Nr. 18, Parz. Nr. 97 (Aktion A089/2011). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit einer Reparatur der Kanalisation im Hof des Hauses Křížová 18 durchgeführt. Man konnte hier eine Stratigraphie vom Frühmittelalter bis zur Gegenwart erfassen. Die ältesten Situationen, die primär auf der Untergrundebene entstanden sind, kann man vorläufig an die Wende vom 11. zum 12. Jahrhundert datieren. Danach folgte eine 0,6 m starke Schichtenfolge von Überschwemmungsböden, welche die frühmittelalterliche Besiedlung überdeckt hat. Auf diesen Überschwemmungsböden entwickelten sich dann die hochmittelalterlichen Aktivitäten, repräsentiert durch ein Relikt des oberirdischen Teils von einem irgendwann am Ende des 13. Jahrhunderts abgebrannten Holz-Lehm-Haus. In die Planierungsreste dieses Hauses wurde ein Ofen mit Steinfundament eingebaut, der wenigstens zwei Funktionsphasen aufwies. Oberhalb dieser Situation erfasste man frühneuzeitliche Aktivitäten. Das eigentliche Haus, das sich heutzutage auf der Parzelle befindet, wurde vor dem Jahre 1850 erbaut. Es repräsentiert einen der authentischsten Bauten dieser Periode auf dem Gebiet Brünns.

Pekařská-Straße Nr. 9, Parz. Nr. 1162, Entwässerung des Hofes (Aktion A089/2011). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Eine archäologische Rettungsgrabung in Form der Aufsicht begleitete die Erdarbeiten im Bereich des Innenhofs. Das Miethaus wurde irgendwann um 1850 an der Stelle einer älteren Bebauung (bis ins Hochmittelalter zurückreichend) auf der Südseite der Pekařská-Straße erbaut. Der Hof befindet sich an der Stelle eines steilen Hangs, so dass das Gelände in diesem Bereich während des Hausbaus eingeebnet werden musste. Dies kann in den Grabungsschnitten beobachtet werden.

Pekařská-Straße Nr. 53, Parz. Nr. 1757/1 (Aktion A020/2011). Mittelalter, Neuzeit. Kloster. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Bauprojekt „Kälteabteilung MR, Gebäude M – Kältequelle“ verlief an der Wende vom April zum Mai 2011 eine archäologische Rettungsgrabung. Der Schacht der „Kühlanlage“ befand sich an der Stelle, wo früher eines der Gebäude der Johanniterkommende gestanden hat. Die Ausgrabung dokumentierte einen Teil ihrer Relikte, sonstige Funde waren aber von neuzeitlichem Alter. Die ältesten anthropogenen Aktivitäten stammten aus dem 13. Jahrhundert. Meistens waren sie einem Herstellungsareal zuzuordnen. Seine deutlichste Komponente repräsentierten kleine oberirdische oder nur leicht in den Grund versenkte Heizanlagen – Öfen.

KATASTERGEBIET ŠTÝŘICE

Vídeňská-Straße, Parz. Nr. 641/1, 640/8, 640/17, Polní-Straße, Parz. Nr. 433/1 (Aktion A058/2011). Frühmittelalter, Neuzeit. Gräberfeld, Siedlung, Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung verlief im Rahmen der Arbeiten am Warmwasserleitungs-Anschluss für den „Wohnkomplex Brno, Vídeňská, Häuser A+B“. Außer prähistorischen Siedlungsspuren erfasste man hier die Fortsetzung eines frühmittelalterlichen Gräberfeldes sowie einer herstellungs-wirtschaftlichen Siedlung aus dem 11.–12. Jahrhundert, die in diesem Raum durch die Ausgrabung im Jahre 2009 eindeutig identifiziert wurden.

Vídeňská-Straße, Parz. Nr. 640/1, 678/1 (Aktion A053/2011). Frühmittelalter, Neuzeit. Gräberfeld, Siedlung, Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung verlief im Rahmen einer Rekonstruktion der Kanalisation für den „Wohnkomplex Brno, Vídeňská, Häuser A+B“. Bestätigt wurde hier die Anwesenheit der frühmittelalterlichen Besiedlung sowie eines jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes aus dem 11.–12. Jahrhundert.

Vojtova-Stráve, Parz. Nr. 471/1 (Aktion A001/2011). Frühmittelalter, Hochmittelalter, Neuzeit. Flachland-siedlung (befestigt), Friedhof. Rettungsgrabung.

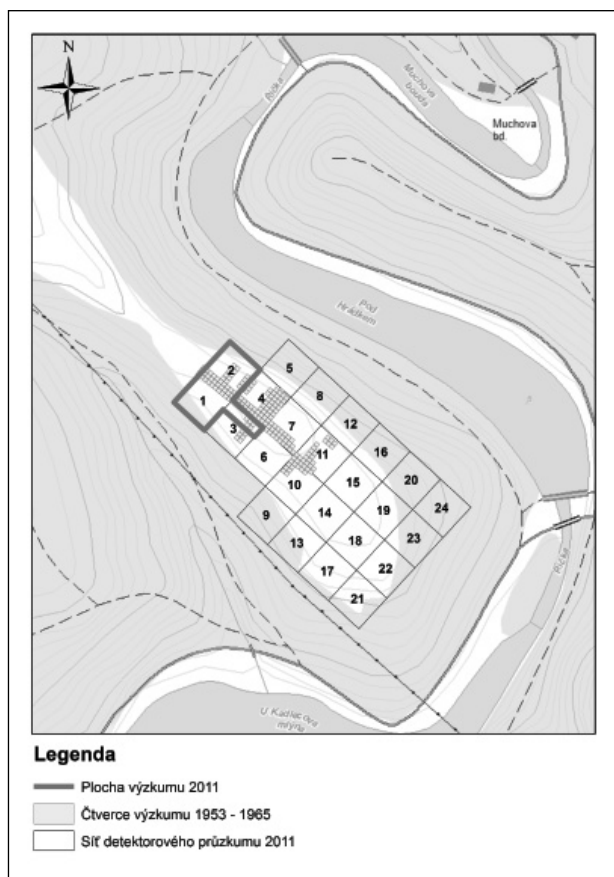
Die archäologische Rettungsgrabung belegte den Anfang einer kontinuierlichen Besiedlung im Frühmittelalter (11. – 12. Jahrhundert). Eine wichtige Feststellung repräsentiert die Anwesenheit eines großen Grabens, der den Eindruck einer vollwertigen Fortifikation macht. Die Ergebnisse der archäologischen Ausgrabung erlauben es nicht, die Entstehung dieser Befestigungsanlage eindeutig zu datieren. Im Hoch- und Spätmittelalter, beziehungsweise in der Frühneuzeit war das Untersuchungsgebiet vermutlich gar nicht besiedelt. Das untersuchte Areal wurde zu einer unbesiedelten Randfläche, die als Garten, Obstgarten oder Feld genutzt wurde. Die Ausgrabung hat einen Teil der Fläche des Altbrünner Friedhofs (1794-1883) freigelegt, und zwar den Ausschnitt einer zusammenhängenden Grabreihe, die den Südteil der Friedhofmauer umsäumt hat. Während der Grabung wurden beinahe vierzig Gräber freigelegt, die von den Bestattungssitten des 19. Jahrhunderts Zeugnis geben.

KATASTERGEBIET VEVEŘÍ

Kounicova-Stráve, Parz. Nr. 1494/1, 1494/2 (Akti-on A014/2011). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt. Rettungsgrabung.

Im Rahmen der archäologischen Ausgrabung dokumentierte man Verlegungsgräben für Leitungsnetze und auch archäologische Situationen, die in der Baugrube zur Errichtung einer Tiefgarage neben dem Hotel Continental erfasst wurden. Während der ersten Phase wurden Fundamentwände von ehemaligen Artilleriekasernen dokumentiert, die in den Verlegungsgräben für Leitungsnetze zutage kamen. Überreste der neuzeitlichen gemauerten Bebauung wurden auch im Nordteil der Baugrube erfasst. In ihrem Südteil entdeckte man dann Fundsituationen, die von der Besiedlung dieses Raums im Laufe des 15. Jahrhunderts Zeugnis geben. Es handelte sich um eine Abfallgrube und um fragmentarische Überreste vom Souterrain eines Holz-Lehm-Baus. Von dem Souterrain erfasste man nur die südöstliche Ecke mit stufenförmigem, von der Ostseite aus anliegendem Halseingang.

Die Ausgrabung in der Nähe des Hotels Continental hat eine bisher unbekannte Besiedlung festgestellt, die unsere Vorstellungen über das Erscheinungsbild dieses Gebietes am Ende des Mittelalters ändert.

Obr. 41. Staré Zámky u Líšeň (okr. Brno-město). Plocha detektorového průzkumu 2011.

Fig. 41. Staré Zámky by Líšeň (Dis. Brno-město). Area of detector's research 2011.

BRNO (K. Ú. LIŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

„Staré Zámky“. Raný středověk. Hradiště. Detektorový průzkum. Uložení nálezů: Moravské zemské muzeum.

Lokalizace: okolí bodu Y= -590250,85, X= -1159151,413 (S-JTSK)

Na hradisku Staré Zámky u Líšeň (Staňa 1960, 1972, Čížmář 2004, 92-93) proběhl ve dnech 4.–7. listopadu 2011 detektorový průzkum. Studenti Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Mgr. Richard Bíško, Mgr. František Trampota, Bc. Ondřej Blaha, Bc. Jarmila Nedbalová, Bc. Jakub Těsnohlídek, Bc. Peter Tkáč a Bc. Libor Kalčík se pokusili ověřit, zda exponovaná lokalita v katastru Brna – Líšeň může ještě vydat nové doklady o osídlení hradiska. Před samotnou akcí byla plocha hradiska rozdělena do pravidelné čtvercové sítě o rozměrech čtverců 50 x 50 m. Při listopadovém průzkumu byla zmapována situace ve čtvercích 1, 2 a částečně i 3 (obr. 41).

V ornici do hloubky 15 cm bylo nalezeno 211 železných a 3 bronzové předměty. K významným železným artefaktům patří soubor pěti raně středověkých šipek – dvou romboických (obr. 42:4, 5), dvou listovitých s trnem (obr. 42:1, 2) a jedné s půlkou listu a tulejí (obr. 42:3). Dále byla nalezena železná kruhová přezka s masivním obdélným trnem (obr. 42:7). Analogické přezky byly získány na pohřebišti v Čelákovcích (Mašková 2005, 11–14), ale také z Dominikánského náměstí v Brně (Zůbek 2002, 138) nebo z Pražského hradu, kde jsou v hrobech interpretovány jako kování rakve (Beranová, Lutovský